

A FOGYASZTÓK VÉDELMENEK
ÚJ IRÁNYAI ÉS KIHÍVÁSAI
A XXI. SZÁZADBAN

Szerkesztette:
SZIKORA VERONIKA és ÁRVA ZSUZSANNA

A Debreceni Egyetem
Állam- és Jogtudományi Karának kiadványa

Felelős kiadó:
SZIKORA VERONIKA, dékán
Debreceni Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar

Szerkesztők:
SZIKORA VERONIKA és ÁRVA ZSUZSANNA

A szövegek korrektúráját
TÖRÖK ÉVA végezte.

A tanulmányokat lektorálták:
PROF. DR. BENCZE MÁTYÁS
egyetemi tanár, tudományos és stratégiai dékánhelyettes
Debreceni Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar
Jogelméleti és Jogszociológiai Tanszék

DR. HAJNAL ZSOLT
egyetemi adjunktus
Debreceni Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar
Polgári Jogi Tanszék

ISBN 978-963-473-988-3

Készült a Főnix Média nyomdaüzemében.

Debrecen, 2018

TARTALOMJEGYZÉK

SZIKORA VERONIKA

ELŐSZÓ7

P. SZABÓ BÉLA

A LÓKUPECEK JOGA SZAVATOSSÁGI KÉRDÉSEK A 17. SZÁZAD
EURÓPAI JOGTUDOMÁNYÁBAN ÉS GYAKORLATÁBAN EGY NEVEZETES ESETGYŰJTEMÉNY
KAPCSÁN 11

FÉZER TAMÁS

A FOGYASZTÓK ADATAINAK ÉS PRIVÁTSZFÉRÁJÁNAK VÉDELME
ELEKTRONIKUS KÖRNYEZETBEN 53

TÖRÖK ÉVA

A FOGYASZTÓI SZERZŐDÉSEKKEL KAPCSOLATOS JOGALKALMAZÁS – KÜLÖNÖS
TEKINTETTEL AZ EGYÉRTELMŰ MEGFOGALMAZÁS KÖVETELMÉNYÉRE 67

SZIKORA VERONIKA – JAGUSZTIN TAMÁS

HELYZETKÉP A TÁRSULT PERLÉSRŐL – EURÓPÁBAN ÉS AZON TÚL 83

CSÉCSY ANDREA

A KELLÉKSZAVATOSSÁGI IGÉNYÉRVÉNYESÍTÉSI HATÁRIDŐK
AZ 1959. ÉVI IV. TÖRVÉNY HATÁLYBALÉPÉSÉTŐL NAPJAINKIG 97

VARGA NELLI

A FOGYASZTÓI KÖLCSÖNSZERZŐDÉSEK JÓERKÖLCSBE ÜTKÖZÉSE 111

HAJNAL ZSOLT

GONDOLATOK A BÉKÉLTETŐ TESTÜLETI ELJÁRÁS REFORMJÁHOZ 127

BIHARI ERIKA

LEHETŐSÉGEK ÉS KIHÍVÁSOK – KOLLEKTÍV FOGYASZTÓI JOGÉRVÉNYESÍTÉS
MAGYARORSZÁGON 147

PRIBULA LÁSZLÓ

TULAJDONJOG MINT BIZTOSÍTÉK? A MAGYARORSZÁGI JOGALKALMAZÁS
DILEMMÁI – A FIDUCIÁRIUS HITELBIZTOSÍTÉKOK ÉRTÉKELÉSE A MAGYARORSZÁGI
BÍRÓI GYAKORLATBAN 157

BENCZE MÁTYÁS

A VISELKEDÉSTUDOMÁNYOK EREDMÉNYEINEK HASZNOSÍTHATÓSÁGA
A HAZAI FOGYASZTÓVÉDELMI JOG TERÜLETÉN 173

GÁBRI ANGÉLA

MODERN KORI KIHÍVÁSOK A FOGYASZTÓVÉDELMI JOGALKOTÁSBAN
– A FOGYASZTÓI MAGATARTÁS TUDOMÁNYA 189

FICSOR KRISZTINA

AZ ÁLLAMI BEAVATKOZÁS ELMÉLETI KÉRDÉSEI A FOGYASZTÓVÉDELMI SZABÁLYOZÁS
TERÜLETÉN, A JOGI PATERNALIZMUS PROBLÉMÁJA 207

CSŰRÖS GABRIELLA

AZ ÁLLAM (KÖLTSÉGVETÉS) ÉS A PÉNZÜGYI SZEKTOR KÖZÖTTI KAPCSOLAT
GYENGÍTÉSÉRE IRÁNYULÓ UNIÓS INTÉZKEDÉSEK 225

LOVAS DÓRA – HORVÁTH BETTINA

PÉNZÜGYI FOGYASZTÓVÉDELMI JOGVISZONY ALAKULÁSA
A GLOBÁLIS PÉNZÜGYI-GAZDASÁGI VÁLSÁG ELŐTT ÉS UTÁN 243

BÁNYAI ORSOLYA – FODOR LÁSZLÓ

ZÖLD JELZÉST KAPOTT? – TERMÉKJELÖLÉSEK A FOGYASZTÓ-
ÉS A KÖRNYEZETVÉDELEMBEN 275

ÁRVA ZSUZSANNA

FOGYASZTÓVÉDELEM A KÖZIGAZGATÁSI REFORMOK KERESZTMETSZETÉBEN295

NÁDAS GYÖRGY

ÁLTALÁNOS SZERZŐDÉSI FELTÉTELEK A MUNKAJOGBAN,
FOGYASZTÓ-E A MUNKAVÁLLALÓ313

ZACCARIA MÁRTON LEÓ

AZ EGYENLŐ BÁNÁSMÓD ELVÉNEK ÉRVÉNYESÜLÉSE A SZOLGÁLTATÁSOKHOZ VALÓ
HOZZÁFÉRÉS ÉS AZ ÁRUFORGALOM TERÜLETÉN AZ EGYENLŐ BÁNÁSMÓD HATÓSÁG
AKTUÁLIS JOGGYAKORLATÁBAN329

MADAI SÁNDOR

MEGJEGYZÉSEK A „FOGYASZTÓVÉDELMI BÜNTETŐJOG” KÉRDÉSÉHEZ 349

LOVAS DÓRA

PhD hallgató

Debreceni Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar

Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

HORVÁTH BETTINA

jogász hallgató

Debreceni Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar

PÉNZÜGYI FOGYASZTÓVÉDELMI JOGVISZONY ALAKULÁSA A GLOBÁLIS PÉNZÜGYI-GAZDASÁGI VÁLSÁG ELŐTT ÉS UTÁN*

BEVEZETÉS

Jelen tanulmányban a pénzügyi fogyasztóvédelmi jogviszonnal foglalkozunk, amely a hagyományos értelemben vett fogyasztóvédelemmel szemben speciális jellemzőkkel bír, többek között az információs aszimmetria valamint a szolgáltatások bonyolult és összetett jellege miatt. Általánosan elfogadott nézet, hogy a pénzügyi szolgáltatók ügyfelei esetében is szükség van legalább olyan szintű védelemre, mint amelyben a nem biztonságos termékeket előállító társaságok vásárlói részesülnek a fogyasztóvédelmi törvény alapján.

Témaválasztásunk indoka, hogy a 2008-as gazdasági világválság hatására olyan, a pénzügyi fogyasztóvédelmet érintő, problémák kerültek felszínre, amelyek már azelőtt is léteztek, de a válság mutatott rá igazán az ezzel összefüggő szabályozás hiányára. Továbbá mivel a pénzügyi fogyasztóvédelem területen kiemelt jelentősége van a bizalomnak, és a válság hatására a pénzügyi piacot a fogyasztók bizalmatlansága jellemzi, azért megállapítható, hogy a világválság bizalmi, erkölcsi válság is volt egyben.

* A tanulmány az Igazságügyi Minisztérium jogászképzés színvonalának emelését célzó programjai keretében valósult meg.

Tanulmányunkban először deduktív módszerrel bemutatásra kerül a pénzügyi fogyasztóvédelem kialakulása, majd a rendszerváltás után bekövetkező gazdasági-társadalmi változások hatása az e területtel összefüggő fogyasztóvédelemre. Ezt követően komparatív módszerrel górcső alá vesszük a válság előtt született uniós irányelveket és az azokat implementáló magyar jogszabályokat, kiemelt figyelmet szentelve a fogyasztó és a pénzügyi szervezet fogalmának. A tanulmány második részében vizsgálódásunk tárgyát, a pénzügyi fogyasztóvédelem területén a válság hatására bekövetkező változások adják, szintén nagy hangsúlyt fektetve a jogviszony alanyai fogalmak elemzésére, illetve összehasonlító jelleggel bemutatjuk a válságot követően elfogadott magyar és uniós szabályokat is. Kutatásunk során empirikus vizsgálatokat nem végeztünk, hanem jogszabályok, Európai Unió-s dokumentumok és a témához kapcsolódó hazai és nemzetközi szakirodalom elemzésével törekedtünk a pénzügyi fogyasztóvédelmi jogviszonnyal összefüggő megállapítások megtételére, következtetések levonására.

Hipotézisünk egyrészt, hogy a rendszerváltás, majd a gazdasági világválság felszínre hozták a pénzügyi szektort érintő szabályozás hiányosságait, amely megoldása az állam tevékeny jelenlétét igényelte és igényli ma is. Másrészt előfeltevésünk szerint a legjelentősebb reformok napjainkig is, uniós és hazai viszonylatban egyaránt a pénzügyi felügyelet és fogyasztóvédelem területét érintik.

Tanulmányunk megírásával tehát az a célunk, hogy e két kérdésünkre választ kapjunk, és értékeljük mind a pozitív, mind pedig a negatív hozadékát a bevezetett vagy bevezetni kívánt reformoknak.

1. PÉNZÜGYI FOGYASZTÓVÉDELEM SZABÁLYOZÁSÁNAK KIALAKULÁSA MAGYARORSZÁGON

A pénzügyi fogyasztóvédelem és szabályozás kialakulásában nagy szerepe van a pénzügyi szektorban jelen lévő piaci kudarcok kormányzat által való kezelésével összefüggő igény megjelenésének. Több modellt különböztethetünk meg aszerint, hogy a piaci folyamatokba az állami beavatkozás mértéke hogyan alakul.

A tiszta piacgazdaságban két gazdasági szereplő van, az eladó (vállalkozó) és a vevő, az információ hordozói a javak, szolgáltatások valamint ezek pénzügyi kifejezési formái. E modell esetén, a piacon derül ki, hogy a vállalkozás termékei, valamint szolgáltatásai milyen feltételekkel realizálhatók. Ilyen modell soha nem valósult meg a valóságban, ennek ellenére számos követője akadt. A 19. században következett be előrehaladás a Laissez-faire elvének meghatározóvá válása kapcsán.

A 20. században a piac önszabályozó szerepe meghaladottá vált, és igény jelentkezett az állami szerepvállalás iránt. A modern piacgazdasági modellben (amely a valóságban is megvalósult) a piacokon, a fogyasztók és a vállalkozók mellett megjelenik egy harmadik szereplő, az állam.

A tevékeny jelenléte a piacon a spontán folyamatoknak bizonyos szabályozottságot kölcsönöz.

E felfogás megjelenésével a pénzügyi szektorban a pénzügyi felügyelet és a fogyasztók védelmének szükségessége már nem volt kérdés, tekintve a bankok gazdasági szerepét és „veszélyes üzem” jellegét, valamint az információs aszimmetriát.¹

Megállapítjuk, hogy az állami beavatkozás iránti igény a piaci kudarcok léte miatt következett be, mivel szükség volt a gazdaságban betöltött szerepei közül, az allokációs, disztributív, szabályozó és stabilizációs szerepei megjelenésére (szakirodalmak szerint a kormányzatnak e négy fő gazdasági szerepe van).

A piac teljesen szabad, állami kontroll nélküli működése ugyanis elősegítheti a kínálati oldal gyors fejlődését, azonban nem eredményezi a teljes fogyasztói elégedettséget, hiszen ebben az esetben a gazdasági verseny szereplői a fogyasztók érdekeinek védelmét csak profitmaximalizálás miatt vennék figyelembe. Ezenfelül a kontroll nélküli pénzügyi piac torzulhatna az esetlegesen megjelenő tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok és tisztességtelen piaci magatartások által.²

Míg az általános fogyasztóvédelmi szabályok történetét általában az ókorig vissza lehet vezetni, addig a mai értelemben vett pénzügyi fogyasztóvédelem gyökerei csupán néhány évtizedesek. Hazánkban a rendszerváltás előtt a pénzügyi fogyasztóvédelmet érintő problémák nagyrésze nem volt jelen, mivel a bankbetéteket az állam 100%-ban garantálta, illetve e terület nem volt olyan bonyolult és kiterjedt, mint ma.³

A pénzügyi fogyasztóvédelem kialakulásának alapjait, mi a pénzügyi felügyelet intézményrendszerének megjelenésében látjuk. Magyarországon a mai pénzügyi

1 Juraj Nemeč, Glen Wright: *Közösségi pénzügyek: Elmélet és gyakorlat a közép-európai átmenetben*, Budapest, Aula Kiadó (2000) 29-32.

2 Hajnal Zsolt: A pénzügyi fogyasztóvédelmi szabályok aktuális változásai az Európai Unió jogalkotási folyamatainak tükrében, *Debreceni Jog Műhely*, 2009/1, 11-23. [Elérhető: http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/1_2009/a_penzugyi_fogyasztovedelmi_szabalyok_aktualis_valtozasai_az_europai_unio_jogalkotasi_folyamatainak_tukreben/ (letöltés dátuma: 2017. december 12.)]

3 Veres Zoltán: Ügyfélvédelem a pénzügyi szektorban: Gondolatok a pénzügyi fogyasztóvédelem egyes alapkérdéseiről, 7. [Elérhető <http://jesz.ajk.elte.hu/veres56.pdf> (letöltés dátuma: 2017. november 25.)]

felügyelet alapjait lefektető lényeges állomás, a Kossuth Lajos vezetésével 1848. május 1. napján felállításra kerülő Pénzügyminisztérium volt, mivel ezen intézménynek az V. Országos Főszámvevőség Osztálya a magyar pénzügyintézetek felett már felügyeletet gyakorolt. Kossuth Lajos az első bankfelügyeleti döntésével 1848. június 17-én négy felügyeleti biztost nevezett ki.⁴ Majd az 1850-60-as években már egyértelmű volt, hogy a bankfiók szabad alapításának lehetőségét meg kell szüntetni, azonban az erre irányuló hatékony lépések elmaradtak. Az 1916. évi XIV. törvénycikkkel felállított Pénzügyintézeti Központot tekintik a PSZÁF elődjének. Azonban az erre vonatkozó törvényjavaslat válságos időkben való előterjesztése nem kedvezett a jogszabály által előirányzott egyéb reformoknak. Ez az intézmény volt az első, független és felelős állami pénzügyi felügyelet, melynek célja ekkor még csak a közgazdasági érdekek védelme volt.⁵

Az előterjesztő Telszky János pénzügyminiszter szerint a gazdasági válságok a felszínre hozzák a pénzügyi szektort érintő szabályozás hiányosságait, és éppen ezért van szükség a jogszabályjavaslat elfogadására. A javaslat végül elfogadásra került, azonban a Pénzügyi Központ nem minden pénzügyintézet, csak a tőle kölcsönt vagy hitelt felvevő szervek vonatkozásában végezhetett felügyeleti tevékenységet.⁶

Az 1940-es években kezdődött el a bankok államosítása, majd 1947-ben a Pénzügyintézeti Központ teljes feladatkörét a Magyar Nemzeti Bank vette át. A rendszerváltást követően a felügyeletet egészen 1999-ig három szerv látta el, melyek összevonásából jött létre a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete.⁷ Ezen intézmény célja a pénzügyi szektor közgazdasági érdekeinek védelme mellett a pénzügyintézetek ügyfeleinek oltalma volt, így a hazai pénzügyi fogyasztóvédelem ex lege, törvényi megjelenésének ezt az időszakot tekinthetjük. Az intézmény feladatát ekkor még külön célra létrehozott honlapon keresztül, a fogyasztók tájékoztatása, panaszaiak fogadása és kivizsgálása alkotta.⁸

4 1848. évi III. törvénycikk a független felelős magyar minisztérium alakításáról.

5 1916. évi XIV. törvénycikk a Pénzügyintézeti Központtól 5. §. és Asztalos László György: Kilencven éve alapították a magyar pénzügyi felügyeletet, *Pénzügyi Szemle*, 2005/1, 71-90.

6 Telszky János: *A magyar állam pénzügyei a háború alatt*, Budapest, MTA Kiadása (1927) 355-356. Idézi Asztalos: i. m. 81.

7 A három szerv: az Állami Pénz- és Tőkepiaci Felügyelet, az Állami Biztosítási Felügyelet és az Állami Pénztár Felügyelet. A Magyar Nemzeti Bank és a Pénzügyintézeti Központ I. Kúriájába tartozó, részvénytársasági alapon működő pénzügyintézetek magyar tulajdonban lévő részvényeinek állami tulajdonba vételéről. Az államosításnak a jogszabály szerint legkésőbb 1948. március 1. napjáig kellett megtörténnie.

8 1999. évi CXXIV. tv. a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletéről.

1.1. Rendszerváltás előtti szabályozási viszonyok

A rendszerváltás előtt csak egyetlen gazdasági szereplő, az állam létezett. Egy ilyen modell nem lehet életképes hosszútávon, főleg hogy e gazdaságot a döntések meghozatalához szükséges információs deficit, mennyiséghez való rögeszmes ragaszkodás, gazdasági növekedés és minőségre ösztönző verseny elmaradása, megbízható adatokat szolgáltatni képes rendszerek (pl.: számviteli), valamint a rendszer alkalmazkodóképességének hiánya jellemezte.⁹

Megállapításaink szerint a pénzügyi fogyasztóvédelem szükségessége a kétszintű bankrendszer megjelenésével, 1987-től kezdett megjelenni: egyrészt a kereskedelmi bankok egyre összetettebb termékeket kínáltak az ügyfeleknek, másrészt a bankbetétek állami garanciáját 1993-ban felváltotta a piacgazdasági alapokra épülő betétbiztosítás rendszere, melyet már az Országos Betétbiztosítási Alap (OBA) működtet (nem 100%-os betétvédelem).¹⁰

Megállapítható az is, hogy az 1990-es évek végéig a nagyvállalati hitelezés volt a döntő jelentőségű, kevesebb figyelem hárult a lakossági piacon való hitelezésre. A befektetési lehetőségek is korlátozottak voltak Magyarországon, először speciális lehetőségként került sor kötvénykibocsátásra (1983), azonban 1987-re már ezek a fix kamatozású kötvények az állami garanciavállalás mellett sem jelenthettek megfelelő befektetési formát.¹¹

Véleményünk szerint jelentős vitát váltott (és vált ma is) ki a rendszerváltást követően, hogy a kormánynak, illetve ezen keresztül a jogalkotásnak (tekintettel a rendszerváltás előtti időszak viszontagságaira) milyen mértékben kell beavatkoznia a piacgazdaság viszonyrendszerébe, és így a fogyasztók védelmébe.

1.2. Pénzügyi fogyasztóvédelem a rendszerváltást követően

Fontosnak tartjuk bemutatni a rendszerváltást követő társadalmi, gazdasági, politikai változás eredményeképpen bekövetkező pénzügyi szektorral összefüggő változások folyamatának, pénzügyi fogyasztóvédelmi jogviszony kialakulásának tanulmányunk szempontjából fontos állomásait.

9 Nemec, Wright: i. m. 41.

10 Bethlendi András, Bodnár Katalin: A hazai hitelpiac strukturális változása. A hitelezési felmérés tapasztalatai, *Hitelintézeti Szemle*, 2005/3, 8-10.

11 Hajnal (2009): i. m. és Lentner Csaba (szerk.): *Bankmenedzsment, Bankszabályozás, Pénzügyi fogyasztóvédelem*, Budapest, Nemzeti Közszerológiai és Tankönyv Kiadó (2013) 444.

Közép-Kelet-Európában, így Magyarországon is a történelem talán egyik legnagyobb fordulatát jelentette a kommunista rendszerek átalakulása piacgazdasággá. Az államot jellemző politikai és filozófiai alapokat teljesen meg kellett változtatni, mivel a régi rendszerben a politikai párt irányította a társadalmi és gazdasági folyamatokat. Fogyasztói társadalomról és fogyasztóvédelemről nem beszélhettünk ebben az időszakban, mivel a szocialista gazdaság központba állította az államot és kizárta a versenyt. Ebben az időben a választék hiánya mellett az alapvető szükségletek beszerzése is nehézségekbe ütközött.¹² A rendszer felfogása szerint az árubőség csak önző anyagiasságra csábít, ami nem fér össze a szocialista társadalom építése érdekében végzett önfeláldozó munkával. Az állami beavatkozás a párt hatalmának fenntartását, míg a széles társadalmi rétegek körében az egyenlősítést szolgálta, a versenyző piac teljes elutasítása mellett. Ezzel szemben az új rendszerben a kormányzat a többpártrendszeren alapszik, és csak a verseny keretein belül rendelkezik meghatározó szabályozó szereppel.¹³

A pénzügyi fogyasztóvédelmi piacot is érintő jelentős változások csak az 1990-es évek végén kezdődtek, amikor mind a lakosság, mind pedig a kis- és közép vállalkozások vagyoni és jövedelmi viszonyai javulásnak indultak.¹⁴ Az 1995-től bevezetett stabilizációs intézkedéseknek köszönhetően megkezdődött a gazdasági fellendülés, és a reáljövedelmek növekedése. 1998-tól a fogyasztási hitelezés is megélnéült és 2005-re már a teljes háztartási portfólió mintegy felét a különböző fogyasztási hitelkonstrukciók adták. Ezzel párhuzamosan azonban 1998-tól kezdve egyre nagyobb mérvűvé vált a fogyasztói eladósodottság, és a lakosság egy adósságspirálban találta magát. Ennek egyik oka a megfelelő pénzügyi fogyasztói kultúra kialakulásának és a tájékozottság hiánya. Azzal, hogy a hitelhez való hozzájutás egyszerűbbé vált, egyre több fogyasztó vett fel hitelt megtakarítási szempontok figyelmen kívül hagyásával.¹⁵

A fogyasztók védelmével kapcsolatos szabályalkotásra az 1990-es évek közepétől hatással volt az Európai Unió is, mivel Magyarország ekkor már részese szeretett volna lenni az integrációnak és 1994-ben megkezdte joganyagának e közösséghez való igazítását.

12 Vörös Miklós: Életmód, ideológia, háztartás. A fogyasztás politikuma az államszocializmus időszakában, *Rep-
lika*, 1997/26, 20.

13 Bethlendi, Bodnár: i. m. 8-10.

14 Bethlendi, Bodnár: i. m. 8-10.

15 Hajnal (2009): i. m.

2. EURÓPAI UNIÓ ÉS A FOGYASZTÓVÉDELEM¹⁶

Magyarország számára az 1990-es évek elején nyílt meg a lehetőség, valamint született meg a széleskörű társadalmi és gazdasági konszenzus az Európai Unióhoz való csatlakozáshoz. A rendszerváltás megteremtette a szabad döntés esélyét, a magyar külpolitika terén is, így Magyarország 2004-ben csatlakozott egy olyan közösséghez, ahol a pénzügyi (hitelintézeti, befektető, biztosítási) szolgáltatások köre rendkívül átfogóan van szabályozva. A pénzügyi szolgáltatások uniós szabályozásának egyik legfőbb célja a pénzügyi szolgáltató megbízható, kiegyensúlyozott működésének garantálása. A szabályok kisebb része közvetlen fogyasztóvédelmi előírásokat is tartalmaz.¹⁷

Az Európai Unió alapját a négy szabadság elve, így az áruk, szolgáltatások, munkavállalók és tőke szabad áramlása adja. A fogyasztóvédelem az egységes piac tökéletesítésének egyik alapeleme, amely területen kiterjedt az Európai Unió-s jog jelenléte, ahol egyaránt találhatóak szektorspecifikus és horizontális érvényű szabályok. Az integráció fontosnak tartja a fogyasztói érdekek magas szintű védelmét, így többek között a tisztességes tájékoztatást, illetve a fogyasztók gazdasági érdeke fontosságának és elsőbbségének elvét, ezért részletes szabályozást dolgozott ki a különféle termékcsoportokra vonatkozó biztonsági és minőségi szabályokra, így az egyes pénzügyi szolgáltatásokra is.¹⁸

Atagállamifogyasztóvédelmiszabályokazuniósjogon alapulnak. Magyarországnak az integrációhoz való csatlakozás előtt és után számos közösségi jogszabálynak kellett és kell megfelelnie. Az 1999-ben hatályba lépett Amszterdami Szerződés módosította a fogyasztóvédelemre vonatkozó Alapszerződésben megfogalmazott rendelkezést, amelyet még a Maastrichti Szerződés (1992) emelt be a szerződésbe, és előírta, hogy a fogyasztóvédelmi követelményeket az egyéb közösségi politikák, tevékenységek meghatározásakor, végrehajtásakor is figyelembe kell venni.¹⁹ E rendelkezéseket a Lisszaboni Szerződés sem módosította.²⁰ Az Európai Unióban a pénzügyi fogyasztóvédelem szabályozási tárgykörébe tartoznak a hirdetések,

16 Az uniós pénzügyi fogyasztóvédelem a következő pénzügyi termékcsoportokat érinti: a fizetési számlák, a fogyasztói hitelek, a lakáscélú jelzáloghitelek, a befektetési szolgáltatások, a biztosítási és nyugdíjrendszerek termékei.

17 Magyar Köztársaság Külügyminisztériuma: *EU-csatlakozás 2004*, Budapest (2003) 118-122.

18 Horváth Henrik: EU-csatlakozás, pénzügyi felügyelet és fogyasztóvédelem, *Európai Füzetek 58. Szakmai összefoglaló a magyar csatlakozási tárgyalások lezárt fejezeteiből*, 6-8. [Elérhető: http://www.mfa.gov.hu/NR/rdonlyres/63D5A95D-DCC6-4948-96DE-0396D0E80455/0/EUF58_PSAF.pdf (letöltés dátuma: 2017. november 25.)]

19 Jenei Petra, Lattmann Tamás: Fogyasztóvédelmi politika. In: Kende Tamás, Szűcs Tamás: *Bevezetés az Európai Unió politikájába*, Budapest, Complex (2009) 642-646.

20 Veres Zoltán: Európai dimenziók: A fogyasztóvédelmi szabályozás a közösségi jogban, különös tekintettel a pénzügyi szektorra, *Jogelméleti Szemle*, 2016/4, 129-154.

reklámok, a fogyasztók tájékoztatása, a szerződések megkötésére, tartalmára, valamint a jogérvényesítésre és a panaszkezelésre vonatkozó szabályok.²¹

Az alábbiakban szeretnénk a teljesség igénye nélkül kiemelni a pénzügyi fogyasztóvédelemmel összefüggő néhány Európai Unió-s másodlagos jogi aktust.

Az *„Irányelv a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokról”* (UCP Irányelv) 2005. május 11-én lépett hatályba.²² E jogi aktus meghatározza, hogy az üzleti életben mi számít tisztességtelen eljárásnak, azonban lévén keretirányelv, ha vannak sektorspecifikus előírások, csak kiegészítő jelleggel kell alkalmazni.²³

A Pénzforgalmi Szolgáltatási (PSD) Irányelv²⁴ céljai összetettek, mivel egyrészt megkönnyíti a piacra jutást, ezáltal ösztönözve a versenyt, másrészt a bizalom növelése érdekében védelmet nyújt a felhasználóknak, fogyasztóknak, továbbá elősegíti a költségek csökkentését és a termékpaletta bővülését. Az irányelv konstruálta a pénzforgalmi intézmény fogalmát, amely nem hitelintézet, és nem elektronikuspénz-kibocsátó intézmény. A jogi aktus nagy hangsúlyt helyez a fogyasztók védelmére annak rögzítése mellett, hogy a vállalkozások és a fogyasztók nincsenek ugyanabban a helyzetben, ezért nincs szükségük ugyanarra a védelemre. Azonban elismeri annak lehetőségét, hogy a tagállamok a mikroállalkozásokat ugyanolyan bánásmódban részesíthessék, mint a fogyasztókat.²⁵

Ezt követően az integráció 2008-ban megalkotta az Európai Parlament és Tanács 2008/48/EK irányelvét. Az irányelv megalkotásának elsődleges indoka, hogy a korábbi szabályok nem tudták megfelelően egységesíteni az egyes tagállamok hitel-megállapodásokra vonatkozó szabályait, sőt a minimum harmonizáció elve további különbségeket eredményezett. Előzőekkel szemben ezen új irányelv már a teljes

21 Veres Zoltán: Ügyfélvédelem a pénzügyi szektorban: Gondolatok a pénzügyi fogyasztóvédelem egyes alapkérdéseiről, *Jogelméleti Szemle*, 2013/4, 194-205.

22 Az Európai Parlament és Tanács 2005/29/EK irányelve a belső piacon az üzleti vállalkozások fogyasztókkal szemben folytatott tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatáról, valamint a 84/450/EGK Tanácsi irányelv, a 97/7/EK, a 98/27/EK, és a 2002/65/EK Európai Parlamenti és Tanácsi irányelvek, valamint a 2006/2004/EK Európai Parlamenti és Tanácsi rendelet módosításáról.

23 Kelemen Kinga: A tisztességtelen piaci magatartás és a fogyasztóvédelem kapcsolata a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokról szóló irányelv tükrében. In: Vörös Imre (szerk.): *Tisztességtelen verseny – fogyasztóvédelem. Egy európai jogi irányelv átültetésének margójára*, Budapest, MTA Jogtudományi Intézet (2007) 56.

24 Az Európai Parlament és a Tanács 2007/64/EK irányelve (2007. november 13.) a belső piaci pénzforgalmi szolgáltatásokról és a 97/7/EK, a 2002/65/EK, a 2005/60/EK és a 2006/48/EK irányelv módosításáról és a 97/5/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről.

25 A hatályos pénzforgalmi szabályozás és a belső piaci pénzforgalmi szolgáltatásokról szóló 2007/64/EK irányelv PSD (20)-(29).

harmonizáció elvére helyezkedik, így sem a fogyasztó előnyére, sem a hátrányára nem lehet eltérni az egyes rendelkezésektől. E jogi aktussal a későbbiekben is foglalkozunk.²⁶

Ki kell még emelnünk az Európai Parlament és Tanács 2002/65/EK irányelvét, amely a fogyasztói pénzügyi szolgáltatások forgalmazásával, távértékesítéssel foglalkozik,²⁷ valamint a *Betétesek védelme érdekében megalkotott a betétbiztosítási rendszerekről* szóló irányelvet, amely a bankrendszer stabilitásának és a betétesek védelmének növelése érdekében minimális szinten harmonizálja a betétvédelmet.²⁸ Végül felsorolás szinten szeretnénk szólni az életbiztosítás (nem életbiztosítás) irányelvekről²⁹, a pénzügyi eszközök piacáról szóló MiFID (ISD2) irányelvről³⁰, a Befektetők védelmére vonatkozó transzparencia irányelvről³¹, valamint az Értékpapír-kibocsátók kötelezettségeit magába foglaló Prospektus irányelvről.³²

A fentiek alapján láthatjuk, hogy a fogyasztók védelmével összefüggésben kiterjedt Európai Unió-s joganyag áll rendelkezésünkre, amelyek többségében irányelvek, így csupán az elérendő célt határozzák meg, míg az eszközök megválasztását a tagállamokra hagyják.

3. PÉNZÜGYI FOGYASZTÓVÉDELMI JOGVISZONY

Fogyasztói jogviszony a polgári jogi keretek között létező, speciális jellemzőkkel rendelkező jogviszony. Sajátossága, hogy mellérendelt felek állnak a két oldalon, úgy, hogy a fogyasztó szükségleteinek kielégítésére törekszik, a másik szerződő fél pedig gazdasági-pénzügyi célokat valósít meg ezen ügyelete által. Jellemzője továbbá, hogy

26 Varga Nelli: A fogyasztói hitel-megállapodások szabályozása, figyelemmel az EU-s irányelvre, *Fogyasztóvédelmi Szemle*, 2010/3, 43-50.

27 Az Európai Parlament és Tanács 2002/65/EK irányelve (2002. szeptember 23.) a fogyasztói pénzügyi szolgáltatások távértékesítéssel történő forgalmazásáról, valamint a 90/619/EGK tanácsi irányelv, a 97/7/EK irányelv és a 98/27/EK irányelv módosításáról.

28 Az Európai Parlament és Tanács 94/19/EK irányelve (1994. május 30.) a betétbiztosítási rendszerekről.

29 Az életbiztosítás körén kívül eső közvetlen biztosítási tevékenység megkezdésére és gyakorlására vonatkozó törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezések összehangolásáról szóló, 1973. július 24-i 73/239/EGK első tanácsi irányelv (HL L 228., 3.), illetve A közvetlen életbiztosítási tevékenység megkezdésére és gyakorlására vonatkozó törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezések összehangolásáról szóló, 1979. március 5-i 79/267/EGK első tanácsi irányelv (HL L 063., 1.).

30 Az Európai Parlament és a Tanács 2004/39/EK irányelve (2004. április 21.) a pénzügyi eszközök piacairól, a 85/611/EGK és a 93/6/EGK tanácsi irányelv, és a 2000/12/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv módosításáról, valamint a 93/22/EGK tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről.

31 Az Európai Parlament és Tanács 2004/109/EK irányelve (2004. december 15.) a szabályozott piacra bevezetett értékpapírok kibocsátóival kapcsolatos információkra vonatkozó átláthatósági követelmények harmonizációjáról és a 2001/34/EK irányelv módosításáról.

32 Az Európai Parlament és a Tanács 2003/71/EK irányelve (2003. november 4.) az értékpapírok nyilvános kibocsátásakor vagy piaci bevezetéskor közzéteendő tájékoztatóról és a 2001/34/EK irányelv módosításáról.

a fogyasztó és a pénzügyi szervezet (pl.: bank) közötti viszony, a fogyasztó hátrányára aszimmetrikus, például egyre bonyolultabbak a pénzügyi konstrukciók, illetve a fogyasztó gyakran nem érti a különböző pénzügyi lehetőségeket, és e lehetőségek közötti különbségeket, mivel nincs megfelelő szakmai tudás birtokában.³³

E jogviszony sajátosságai közé tartozik még, hogy az ügylet tárgya mindig valamilyen szolgáltatás és ezért azok a fogyasztóvédelmi előírások, amelyek a termékek fizikai megjelenítéséhez kapcsolódnak, nem értelmezhetők a pénzügyi szektor kapcsán. Ezen nem változtat az a tény sem, hogy a gyakorlatban az egyes szerződési konstrukciókat gyakran terméknek nevezik. Meg kell jegyeznünk továbbá, hogy e szolgáltatások esetében mind a szolgáltatás, mind pedig az ellenszolgáltatás pénz vagy értékpapír, amely konstrukciókat három csoportba tudjuk sorolni. Az első esetben az ügyfél a pénzt, értékpapírját a szolgáltatóra bízva megőrzés vagy kezelés céljából, azzal, hogy megadott határidőben azt a szolgáltatótól valamilyen formában és mértékben visszakapja (pl.: biztosítás). A második csoportban az ügyfél pénzt kap a szolgáltatótól azzal, hogy azt később vissza kell fizetnie. Végül az utolsó esetben a szolgáltató az ügyfél megbízását hajtja végre valamely harmadik személy terhére vagy javára.³⁴

A pénzügyi fogyasztóvédelem területe meglehetősen képlékeny, emiatt jogrendszerbeli elhelyezkedése sem tisztázott, kérdéses, hogy a pénzügyi jog vagy inkább a fogyasztóvédelmi jog területén helyezkedik el. Szabályozásának három fő iránya van, így anyagi jogi fogyasztóvédelem, amelynek központjában a létrejött pénzügyi jogviszony tartalmának szabályozása áll. A második csoportot az információs, illetve tájékoztatási szabályok jelentik, míg a harmadik csoportot a jogérvényesítésre vonatkozó eljárási szabályok alkotják (panaszkezelés, a hatósági jogérvényesítés, az alternatív vitarendezési technikák és a bírósági eljárások). Ezen utóbbi eset határozza meg, hogy ha a fogyasztóvédelmi jogviszonyban a fogyasztót sérelem éri, milyen különböző igényérvényesítési lehetőségek állnak rendelkezésére. A továbbiakban vázlatosan áttekintjük, hogy a rendszerváltást követően milyen jogvédelmi eszközök álltak a fogyasztó rendelkezésére.³⁵

Ha a fogyasztót sérelem érte, először meg kellett próbálnia orvosolni a sérelmet, a másik féllel való tárgyalások útján. Ha a megbeszélések nem vezettek eredményre,

33 http://www.parlament.hu/documents/10181/1202209/Infojegyzet_2017_75_penzugyi_fogyasztovedelem.pdf/43952f5d-32e9-41bf-b0c8-6854b9a3f588 (letöltés dátuma: 2017. november 25.)

34 Szebelédi Ferenc: A pénzügyi fogyasztóvédelem jogérvényesítési kérdései, *Themis*, 2012/október, 100-101. [Elérhető: https://www.ajk.elte.hu/file/THEMIS_2012_okt.pdf (letöltés dátuma: 2017. november 23.)]

35 Szebelédi: i. m. 103-104.

akkor fordulhatott a PSZÁF-hoz (integráció előtt: Állami Biztosításfelügyelet, Állami Bankfelügyelet, Állami Értékpapír-felügyelet, Önkéntes Kölcsönös Biztosító Pénztárak Felügyelete), amely a fogyasztóvédelmi feladatok ellátásával összefüggő eljárása keretében vizsgálta ki a fogyasztói panaszt. Ennek érdekében az intézmény kialakított egy olyan rendszert, ami lehető tette a fogyasztói bejelentések fogadását és elbírálását. Azonban meg kell jegyeznünk, hogy a PSZÁF csak a hatáskörébe tartozó intézményekkel összefüggésben felmerülő panaszok esetén járhatott el, valamint e szervezetek esetében vizsgálhatta a fogyasztóvédelmi jellegű szabályok betartását. Ezenfelül az intézmény gyakran élt preventív eszközökkel is, így felvilágosítást adott a pénzügyi szervezetek szolgáltatásaival kapcsolatban, illetve bővítette a fogyasztó pénzügyi ismereteit, azaz hozzájárult a pénzügyi és fogyasztói tudatosság kialakításához. A fogyasztók széles tömegeit érintő kérdésekben hatékony eszköz volt a helyszíni ellenőrzés vagy a próbavásárlás, amelyek olyan esetekben is eredményre vezethetnek, amikor más igénybe vehető eszközök kudarcot vallanának.³⁶

Ha a fogyasztó nem volt elégedett a fent említett intézmény javasolt megoldásával, bírósághoz vagy a PSZÁF keretein belül működő Békéltető Testülethez fordulhatott.³⁷ E testületek hatásköre a fogyasztó és a vállalkozás közötti szerződés megkötésével és teljesítésével kapcsolatos vitára, a termék vagy a szolgáltatás minőségével, a termék biztonságosságával, valamint a termékfelelősség körében felmerült problémák rendezésére terjedt ki.³⁸

Speciális megoldásként ki kell emelnünk az ombudsman eljárását, mint a fogyasztók által igénybe vehető lehetőséget. Az intézmény létrehozásának indoka a növekvő és bürokratizálódó állam, polgáraival szembeni túlhatalmát ellensúlyozta. Az ombudsmannak jelentős szerepe volt a rendszerváltást követően a civil társadalom fejlesztésében a kelet- és közép-európai államokban, mivel a totalitárius rendszerek hagyatéka a passzív polgárság volt.³⁹ Az ombudsman szerepe éppen ezért volt kiemelkedő jelentőségű a hazai fogyasztóvédelemben is. Az Alkotmányban a fogyasztói jog, a fogyasztók védelemhez, biztonsághoz való joga stb. nem szerepelt, pedig az országgyűlési biztoshoz fordulás egyik feltétele az alapvető jogokkal összefüggésben bekövetkezett sérelem vagy ennek közvetlen veszélye. A fogyasztói alapjogok, mint a fogyasztók egészségének és biztonságának védelméhez, a

³⁶ Szebelédi: i. m. 105.

³⁷ 1997. évi CLV. törvény a fogyasztóvédelemről hozta létre.

³⁸ <http://bekeltet.hu/jog/> (letöltés dátuma: 2017. november 21.)

³⁹ Dinsdale Jane: Az Európa Tanács és az ombudsmanintézmény. In: Országgyűlési Biztosok Hivatala: *Az ombudsman szerepe és feladatai a közép- és kelet-európai országokban a rendszerváltás után*, Budapest (1997) 29-30.

fogyasztók gazdasági érdekeinek védelméhez, az oktatáshoz és tájékoztatáshoz, jogorvoslathoz és a kárigények érvényesítéséhez, a fogyasztói érdekképviseletek létrehozásához való jog nem voltak beilleszthetőek maradéktalanul az Alkotmány rendszerébe⁴⁰.

Az állampolgárok tehát a fogyasztói sérelmeik megoldása érdekében a fogyasztóvédelmi hatóságok helyett fordulhattak az ombudsmanhoz is, mely választásnak az egyik oka lehetett, hogy a fogyasztóvédelem területén működő specifikus intézmények nem működtek megfelelően, a másik, hogy az állampolgárok nem tartották alkalmasnak ezen intézményeket a probléma megoldására. Azonban több kutatás azt bizonyította be, hogy (ombudsmanok évenkénti beszámolóinak áttekintése során) kevés számú panasz érkezett fogyasztóvédelmi ügyben. A fogyasztói jogokat az alkotmány tehát tételesen nem tartalmazta, így fogyasztói alapjogok megsértésére közvetlenül hivatkozni nem lehetett, valamint további szűkítést jelentett, hogy az országgyűlési biztos eljárására csupán az 1993. évi LIX. törvényben meghatározott hatóságok, illetve a közszolgáltatást végző szervek (melynek értelmezése sokszor gondot jelentett) eljárása esetén volt lehetőség.⁴¹ A közszolgáltatást végző szerv fogalma kapcsán iránymutatást ad Hajas Barnabásnak az állampolgári jogok országgyűlési biztosának, az ombudsman gyakorlatát feldolgozó értékelése (pl.: OBH 6501/2001. számú ügy).⁴²

Érdekességképpen megemlítjük, hogy az alapvető jogok biztosáról szóló 2001. évi törvény és a fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi törvény módosításával 2012-ben létrejött a pénzügyi jogok biztosának tisztsége. Fő feladata a pénzügyi szolgáltatásokat igénybe vevők jogainak védelme valamint felvilágosítás, tájékoztatás, a pénzügyi kultúra fejlesztése. A biztos működésének és tevékenységének részletes szabályait a pénz-, tőke- és biztosítási piac szabályozásáért felelős miniszter rendeletben állapította meg. A jogszabály szerint mind a természetes személyek, egyéni vállalkozók és mikro-vállalkozások fordulhatnak a pénzügyi szervezetek eljárásával kapcsolatosan a pénzügyi jogok biztosához.⁴³

40 Az Alkotmány nevesítette azonban többek közt a bírósági igazságszolgáltatáshoz, a jogorvoslathoz, a lehető legmagasabb szintű testi és lelki egészséghez, a gazdasági és társadalmi érdekek védelme céljából a szervezetek alakításához, illetve az ahhoz való csatlakozáshoz való jogot. Így vannak olyan fogyasztóvédelmi jellegű sérelmek, amelyek esetén nem lehetett igénybe venni az intézmény segítségét, ám nem volt kizárt bírósági jogvédelem megalapozott igénylése.

41 Veres Zoltán: *A Pénzügyi fogyasztóvédelem egyes alapkérdései. Jogdogmatikai, történeti, rendszertani alapok jogalkalmazási és metajurisztikus kitekintéssel*, PhD értekezés, Budapest (2017) 35., 80.

42 Hajas Barnabás: A közszolgáltatást végző szervek fogalmáról. In: Országgyűlési Biztosok Hivatala: *Az ombudsman intézménye és az emberi jogok védelme Magyarországon. 2007. december 3-i konferencián elhangzott előadások gyűjteménye*, Budapest (2008) 137-170.

43 Veres (2017): i. m. 204-205.

Nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy a fogyasztói érdekérvényesítés kapcsolatba hozható a versenyjoggal is. A versenyszabályozás feladata elsősorban a verseny védelme, valamint közvetett célja a fogyasztói jólét feltételeinek előmozdítása. A verseny védelme, így a potenciális fogyasztókért folytatott küzdelem, és a vállalkozók közötti versengés biztosítása, a fogyasztók számára számos előnnyel jár, éppen ezért e területén fontos cél a fogyasztó, mint a piac leggyengébb láncszemének közvetlen védelemben részesítése.⁴⁴ Azonban meg kell említenünk, hogy a versenyjogi fogyasztóvédelem eltér az általános értelemben vett fogyasztóvédelmi jogtól (pénzügyi fogyasztóvédelemtől is), mivel a versenyjogi jogsértés megállapítására csak közérdek védelme érdekében kerülhet sor, valamint ilyen esetben a fogyasztó a Gazdasági Versenyhivatalhoz fordulhat sérelmeinek orvoslása végett.⁴⁵

3.1. Fogyasztó mint a jogviszony gyengébb alanya

Fontos követelmény, hogy a pénzügyi szervezetek ne élhessenek vissza azokkal a többletinformációkkal, amelyekkel a többi szereplővel szemben rendelkeznek az egyes pénzügyi termékekről. Megállapítható, hogy az egyes piaci szereplők oldalán mások hátrányára jelentkező információs aszimmetria a pénzügyi piacon különösen könnyen kialakul. A szakmai fölény miatt létrejövő helyzet pedig nem csupán az egyes befektető számára jelenthet problémát. Ezért a fogyasztó védelme több megfontolásból szükséges, így például szociális megfontolásból, mivel a fogyasztó a gyengébb fél, aki védelemre szorul, vagy gazdasági megfontolásból, mivel a fogyasztó a gazdasági folyamatok részese, aki alakítja azokat (fogyasztók nagy tömege komoly gazdasági kockázatot is jelenthet).⁴⁶

A fogyasztó védelmének szükségessége kapcsán számos elmélet született. Az intervencionalisták véleménye szerint a kiindulópont az, hogy a gazdasági kapcsolatokban a fogyasztó alárendelt fél a gyártóhoz, kereskedőhöz, szállítóhoz képest. Mivel gyengébb a pozíciója és kiszolgáltatott is, védeni szükséges a piacon jelentkező visszaélésektől. E felfogás szerint az állam feladata a szükséges szabályozási keret létrehozása. A liberális, azaz laissez faire-re épülő modell az állam helyett a piaci önszabályozásnak juttatja a jelentős szerepet. E nézet szerint a verseny (önmagában) képes a tisztességtelen elemeket kiszorítani a piacról. A fogyasztót döntésre képes egyénnek tekinti, aki képes összegyűjteni és mérlegelni a döntéshez szükséges információkat, majd meghozni azt. Az állam szerepe ebben az esetben a tisztességes verseny feltételeinek megteremtésére korlátozódik.

⁴⁴ Miskolczi Bodnár Péter: *A versenytörvény magyarázata*, Budapest, KJK-Kerszöv (2002) 73.

⁴⁵ Miskolczi Bodnár: i. m. 73.

⁴⁶ Cseres Katalin Judit: *Competition Law and Consumer Protection*, Hague, Kluwer Law International (2005) 172-180.

E két véglet között átmenetet képező elképzelések is vannak, így például a situációfüggő elmélet, amely szerint olyan piaci környezetet kell megteremteni, amelyben a fogyasztó képes önálló döntést hozni. Ennek eredményeképpen egyszerre érvényesül a verseny szabadsága és a fogyasztói autonómia, az olyan helyzetekben, amikor pedig ez nem lehetséges, fogyasztóvédő rendelkezéseket kell bevezetni.⁴⁷

Összefoglalva tehát szükség van az állam oldaláról a fogyasztót védő szabályok megalkotására, mivel ha a fogyasztókat a piac önszabályozó mechanizmusára hagyjuk, számos hátrány érheti őket. Például a fogyasztók hajlamosak kis összegű, kis kockázatra való biztosítások megkötésére is, amelyek azonban nem érik meg. Az alanyok gyakran nem mérik fel körülményeiket és a költségek magasabbak, mint a biztosított, bekövetkező kár, illetve hajlamosak túl alacsony önrészt választani, miközben veszítenek azon, hogy sokkal magasabb díjat fizetnek annál, mint amennyit a későbbi kártérítések indokolnának. Továbbá a hitelfelvételhez kapcsolódóan is a fogyasztó által figyelembe nem vett kettős veszély állhat fenn, mivel a hitelező gyakran előírja valamilyen fedezeti biztosítás megkötését (sokszor nem az ügyfél valós igényeinek megfelelő), illetve a hitel lejártá után a biztosítással sem foglalkozik a korábbi adós, így a vagyontárgy biztosítatlan marad, fokozva a kiszolgáltatottságot.⁴⁸

3.2. Ki a fogyasztó?

A MNB honlapján található megfogalmazás szerint „*Fogyasztón az önálló foglalkozásán és gazdasági tevékenységén kívül eső célok érdekében eljáró természetes személyt kell érteni. (...)*”⁴⁹

A régi Ptk. szerint fogyasztó a gazdasági vagy szakmai tevékenység körén kívül eső célból szerződést kötő személy,⁵⁰ azaz itt már kizárólag a szerződést kötő személyekre szűkül a kör. A fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmáról szóló 2008. évi XLVII. törvény (2. § a pont) és a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény (10/A. §) alapján fogyasztónak minősül „*az önálló foglalkozásán és gazdasági tevékenységén kívül eső célok érdekében eljáró természetes személy*”.⁵¹

47 Cseres: i. m. 172-192.

48 Vincze János: Fogyasztóvédelem a pénzügyi piacokon és a viselkedés gazdaságtan. In: Valentiny Pál, Kiss Ferenc László, Nagy Csongor István (szerk.): *Verseny és szabályozás 2011*, Budapest, MTA KRTK Közgazdaságtudományi Intézet (2012) 250-251.

49 <https://www.mnb.hu/bekeltetes/fogyasztoi-jogvita-nem-elszamoslasi-ugyekben/penzugyi-fogyasztoi-jogvitam-van-kerelmet-szeretnek-benyujtani/ki-a-fogyaszto> (letöltés dátuma: 2017. november 26.)

50 1959:IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről 685. § d. pont.

51 A tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény (10/A. §)

A fogyasztóvédelemről szóló törvény az előzőkhöz képest hasonló fogalmat használ, azonban konkrétan fogalmazza meg azt: „*az önálló foglalkozásán és gazdasági tevékenységén kívül eső célok érdekében eljáró természetes személy, aki árut vesz, rendel, kap, használ, igénybe vesz vagy az áruval kapcsolatos kereskedelmi kommunikáció, ajánlat címzettje.*” A békéltető testületre vonatkozó szabályok alkalmazásában tovább bővíti a fogalmat és ide sorolja bizonyos külön törvény szerinti civil szervezetet, egyházi jogi személyt, társasházat, lakásszövetkezetet, mikro-, kis- és középvállalkozást is.⁵²

E jogszabályok alapján tehát főszabályként fogyasztó csak természetes személy lehet. Fontos szempont még e jogi aktusok fogalom meghatározásában az „*önálló foglalkozás és gazdasági tevékenységén kívül*” kifejezés. Ennek kapcsán pedig különösen az egyéni vállalkozó esetében szükséges minden esetben külön vizsgálni azt, hogy a jogügylet a gazdálkodásával kapcsolatban merült-e fel.⁵³

A 93/13/EGK irányelv szerint a fogyasztó minden olyan természetes személy, aki az irányelv hatálya alá tartozó szerződések keretében olyan célból jár el, amely kívül esik saját szakmája, üzleti tevékenysége vagy foglalkozása körén. (Ugyanezt használja a 2008/48/EK irányelv is a pénzügyi fogyasztóvédelem területén.)⁵⁴

Érdekes, hogy az UPC irányelv tervezete még az átlagfogyasztó meghatározását is tartalmazta, azonban a végleges megoldás nem tartalmazza csak utalások szintjén, melyet az Európai Unió Bíróság töltött meg tartalommal (nehezítette az implementációt, tekintettel a maximumharmonizáció elvére). A Bíróság gyakorlatában az átlagfogyasztó meghatározása számos tényező függvénye. Például, ha egy reklámot az EU egészében megjelentetnek, de olyan nyelven, amelyet kizárólag egy országban beszélnek és nem minősül széles körben ismert idegen nyelvnek, akkor az átlagfogyasztó fogalma az e nyelvet beszélők körére korlátozódik.⁵⁵

Az Irányelv tartalmaz rendelkezéseket továbbá olyan csoportokra is, akik szellemi vagy fizikai gyengeségük, koruk vagy hiszékenységük miatt kiszolgáltatottak, így e csoportban mérce az e csoportba tartozó átlagos alany.⁵⁶

52 Fogyasztóvédelemről szóló 1997. CLV. törvény 2. § a. pont.

53 Szebelédi: i. m. 99.

54 93/13/EGK irányelv 2. cikk b) pont, 2008/48/EK irányelv 3. cikk a) pont.

55 Kelemen: i. m. 58-59.

56 A magyar jogba történő beemelése kapcsán e törvények lettek módosítva: A fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmáról szóló 2008. évi XLVII. törvény (Fttv.); 1997. évi CLV. törvény a Fogyasztóvédelemről; 2008. évi XLVIII. törvény a gazdasági reklámtevékenység alapvető feltételeiről és egyes korlátairól.

A hazai törvényekben a fogyasztói fogalom természetes személyekre való leszűkítését az irányelv megfelelő implementálása tette szükségessé, azonban a nem természetes személyek is a fogyasztók körébe vonhatók voltak bizonyos esetben. A Legfelsőbb Bíróság döntésében kimondta, hogy egyes törvényi feltételek megvalósulása esetén nemcsak a természetes személy, hanem adott esetben a gazdasági társaság is fogyasztónak minősülhet.⁵⁷ Véleménye szerint fogyasztónak minősül az a nem természetes személy is, aki az áru végső felhasználója, illetve fogyasztó nemcsak természetes személy, hanem gazdasági társaság is lehet, ha az áruvásárlás annak végső felhasználása érdekében történt. E döntésekre egy jogvitában hivatkozni nem lehetett azonban egy nem természetes személy is járhat el gazdasági tevékenységén kívül, mely ügylet során ugyanúgy fogyasztónak tekinthető, mint a természetes személyek. 2012 augusztusától egy új meghatározás szerint, fogyasztó lehet a természetes személyeken kívül civil szervezet, egyházi jogi személy, társasház, lakásszövetkezet, mikro-, kis- és középvállalkozás, egyéni vállalkozó is (fentebb említett fogyasztóvédelmi törvény szerinti megfogalmazás, Békéltető testülethez fordulás kapcsán).⁵⁸

Megállapítjuk, hogy egy egységes európai fogyasztói fogalomról nem beszélhetünk, azonban a fogyasztóvédelmi irányelvek hasonló fogyasztói fogalmakat használnak. A tagállamok eltérő módon szabályozzák a fogyasztó fogalmát, hol bővítve, hol szűkítve a személyi hatály körét.⁵⁹ E fogalom elemzésére még kitérünk e tanulmányunkban (lásd: Pénzügyi fogyasztóvédelmi jogviszony specialitása fejezet), miután elemeztük a 2008-as gazdasági világválság hatását a pénzügyi fogyasztóvédelmi jogviszonyra.

3.3. Fogyasztói jogok

A (pénzügyi) fogyasztóvédelem feladata a fogyasztói jogok érvényre juttatása. John F. Kennedy 1962-es kongresszusi beszéde mérföldkövet jelentett a fogyasztói jogok elismerése kapcsán, melyben fogyasztói jogokként jelölte meg a biztonsághoz, az információhoz, a választáshoz és a képviselőhöz való jogokat. E katalógust később számos dokumentum átvette, majd kiegészítette, így például az ENSZ Közgyűlésének a Fogyasztóvédelmi Irányelvek elfogadásáról szóló határozata, illetve az Európai Tanács által 1973-ban elfogadott Fogyasztóvédelmi Alkotmány, amely utóbbi kísérletet tett elhatárolni a fogyasztóvédelemmel kapcsolatos állami és vállalati feladatokat. Meg kell említenünk továbbá az Európai Tanács által

⁵⁷ BH2000. 554. számú jogerős eseti döntés.

⁵⁸ Az EBH2004. 1093. elvi határozat és a BH2006. 343-as számon közzétett határozat.

⁵⁹ Hajnal Zsolt: A fogyasztóvédelem alanya: a fogyasztó. In: Szikora Veronika (szerk.): *Magyar fogyasztóvédelmi magánjog – európai kitekintéssel*, Debrecen, Fogyasztóvédők Magyarországi Egyesülete (2010) 43-44.

elfogadott „Az Európai Gazdasági Közösség első, előzetes programja a fogyasztók védelmének és informálásának politikájáról” című határozatot, amely szerint a fogyasztók egészségének és biztonságának védelme, a fogyasztók vagyoni érdekeinek védelme, a jogorvoslathoz való jog, a tájékoztatáshoz és oktatáshoz való jog, illetve a meghallgatáshoz és a fogyasztók érdekeinek képviseléséhez való jog is az alapvető elvek közé tartozik.⁶⁰

Megállapíthatjuk, hogy a mai napig mind az általános, mind a pénzügyi fogyasztóvédelem terén a fogyasztót az Európai Tanács fent említett dokumentumában említett 5 alapvető jog szükségképpen megilleti, azonban az idők folyamán ezek további jogosultságokkal egészültek ki.

3.4. Pénzügyi szervezet

A pénzügyi fogyasztóvédelmi jogviszony másik oldalán a pénzügyi szervezet áll, aki a fogyasztóhoz képest előnyösebb helyzetben van, illetve az egész szektort nézve a pénzügyi közvetítőrendszer részeként is tekinthetünk rá. Mivel e pozíció elemzésére is kitérünk a gazdasági válságot követő időszakot elemző részben, ezért csak néhány szóban szólnánk a jellemzőivel kapcsolatban.⁶¹

A pénzügyi szervezetek szigorúan szabályozott vállalkozások. A működésük feltételezi a széleskörű informáltságot és felkészültséget az adott pénzügyi piaci szektorban.⁶² Ezen entitásoknak éppen a pénzügyi jogviszony aszimmetrikus jellege miatt érvényesíteni kell a fogyasztói döntéshozatal során és szerződéses kapcsolatban olyan fontos elveket, mint a közérthetőség, átláthatóság, kiszámíthatóság, az információkhoz való hozzáférés. Ezen alapelvek megvalósulását segíti a fogyasztók, szolgáltatás igénybevételét megelőző teljes körű tájékoztatása. Fontos alapelv továbbá a pénzügyi jogviszony létrejötte és fennállása alatt a jóhiszeműség és tisztességesség, amelyek leginkább a tisztességes szerződési feltételek és a díjak meghatározása során tudnak érvényesülni. A fogyasztóvédelmi előírásoknak ezenkívül be kell épülniük a pénzügyi szervezet működési rendszerébe és a pénzügyi szervezeteknek eljárásaik során alkalmazniuk kell azokat. Fontos elv továbbá a rendkívüli eseményekre (pl.: vis maior) való felkészülés, amely események bekövetkezése esetén az intézményeknek a fogyasztó megváltozott teherbíró képességét figyelembe kell venniük és méltányos eljárást kell biztosítaniuk⁶³.

60 Veres (2017): i. m. 3.

61 Nagy Zoltán: *Pénzügyi fogyasztóvédelem aktuális kérdései*, 218. [Elérhető: http://www.vmtt.org.rs/mtn2013/207_223_Nagy_A.pdf (letöltés dátuma: 2017. november 23.).]

62 Nagy: i. m. 218.

63 Nagy: i. m. 222-223.

A Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletéről (PSZÁF) szóló 1999. évi CXXIV. törvény a 2. § szerint pénzügyi szervezet fogalma alá tartozik: „.....a pénzügyi szolgáltatási, a kiegészítő pénzügyi szolgáltatási, a befektetési szolgáltatási, a kiegészítő befektetési szolgáltatási, az elszámolóházi, a befektetési alapkezelési, árutőzsdei, a biztosítási, biztosításközvetítői, a biztosítási szaktanácsadóitevékenységet végző szervezet, illetve személy, az önkéntes kölcsönös biztosító pénztárak, a magánnyugdíjpénztárak, közraktárak, kockázati tőketársaságok, kockázati tőkealapok, kockázati tőkealap kezelők, valamint a tőzsdék és tagjaik (a továbbiakban együtt: pénzügyi szervezetek) (...)”. Ezen összevont definíció a 2008-as gazdasági világválságig (lényegét tekintve azt követően) nem változott.⁶⁴

Megállapíthatjuk, hogy a pénzügyi közvetítőrendszer egésze a bizalomra épül. A gazdasági válságot megelőzően a fogyasztók fokozott bizalommal fordultak a pénzügyi szervezetek felé, mivel hittek azok szakmai felkészültségében és abban, hogy a legjobbat akarják számukra. Azonban a válság hatására rá kellett jönniük, hogy gyakori a pénzügyi szervezetek tisztességtelen piaci gyakorlata. E hátrányok kivédésére azonban a fogyasztók önállóan nem voltak képesek, így a 2008-as válságot követően az állam komoly lépéseket tett a pénzügyi fogyasztói jogviszony területén is. A következő fejezetekben éppen ezért a pénzügyi és gazdasági világválságot követő pénzügyi szektort és fogyasztóvédelmi jogviszonyt is érintő változásokat vesszük górcső alá.⁶⁵

4. A PÉNZÜGYI FOGYASZTÓVÉDELEM ALAKULÁSA

A 2008-AS PÉNZÜGYI-GAZDASÁGI VÁLSÁGOT KÖVETŐEN

A 2008-as pénzügyi válság talán egyetlen pozitív hozadékként értékelhető, hogy a társadalmi figyelem fókuszába került a hatékony pénzügyi fogyasztóvédelem szükségességének a gondolata. Ekkor kerültek felszínre olyan problémák, amelyek egy része már korábban ismert volt, de a válság mutatott rá igazán a szabályozás hiányára.

A gazdasági, pénzügyi válság következtében a jogi szabályozás arra törekedett, hogy választ adjon ezekre a kérdésekre, amelyeket a válságtól függetlenül már azt megelőzően is szükségszerűen szabályozni kellett volna. Ilyen területként említhető a teljesség igénye nélkül: a pénzügyi közvetítőrendszer stabilitásának és felügyeletének a megerősítése, a pénzügyi fogyasztóvédelem megerősítése vagy a hitelezés újr szabályozása.⁶⁶

64 A Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletéről (PSZÁF) szóló 1999. évi CXXIV. törvény 2. §.

65 Nagy: i. m. 222-223.

66 Nagy: i. m. 208.

A pénzügyi fogyasztóvédelemre többnyire a hitelezéssel kapcsolatos jogvitákon keresztül helyeződött a hangsúly. A pénzügyi gazdasági válság kifejezetten rávilágított arra, hogy az abszolút liberális, teljességgel megengedő szabályozás nem hogy elősegítené a pénzügyi piacok stabilitását, hanem aláássza azt, és a válságok kialakulása esetén elkerülhetetlenné teszi az állami beavatkozást.⁶⁷

A globális válság révén nem csak Magyarországon, de a világ jelentős részén komoly veszteségek érték a fogyasztókat. Az egyes pénzügyi szolgáltatásokban és intézményekben csaldott fogyasztók száma drasztikusan megnőtt. A kiábrándultság a pénzügyi szolgáltatók gyakran nem teljes körű vagy megtévesztő tájékoztatására, továbbá a pénzügyi tájékozatlanságából adódó nem kellően körültekintő fogyasztói döntéshozatalra vezethető vissza.⁶⁸ A pénzügyi szolgáltatások olyan szakmai döntést és a jogi ismeretek tekintetében felkészült fogyasztót feltételeznek, amelyek általában nem voltak jellemzők egy átlagfogyasztóra, de sajnos hazánkban a pénzügyi kultúra alacsony foka miatt ez napjainkban is elmondható. A legnagyobb problémát tehát a válság idején is az okozta, hogy a fogyasztók nem voltak kellően tájékozottak a pénzügyi termékek működését és kockázatát érintően. Ehhez hozzájárult a fogyasztók és szolgáltatók között általánosan fennálló aszimmetria, mivel a válság következményeként megjelenő veszteségek jórészt a fogyasztókat érintették, nyilvánvalóvá vált, hogy ez az aszimmetria a két szereplő között egy kiszolgáltatott, függőségi viszonyt eredményezett. A felek között fennálló, információs aszimmetria alapvetően két problémára vezethető vissza, amelyet a pénzügyi fogyasztóvédelem tud kiegyenlíteni. Tekintettel arra, hogy a XXI. század fogyasztói társadalmát a tömegtermelés határozza meg, a piacon jelen lévő termékek csaknem száz százalékát olyan hatalmas iparvállalatok állítják elő, amelyek által alkalmazott technikák a hétköznapi fogyasztók számára nem, vagy csak aránytalan nehézségek árán ismerhetők meg. Ezek az információk nem, vagy csak jelentős akadályok leküzdése során, rendkívüli költségek és időigényes módon voltak beszerezhetők a válság idején és napjainkban is. Ez az aszimmetria végső soron oda vezetett, hogy a pénzügyi szolgáltatók által meghatározott feltételeket a fogyasztók automatikusan elfogadták, azonban ez a magatartás komoly károkat okozott nem csak a fogyasztók körében, hanem társadalmi és gazdasági szinten egyaránt.⁶⁹

67 Kállai Zoltán, Kőszeghy Tamás: Válságkezelés vagy mindennapi gyakorlat? Kereskedelmi banki tapasztalatok a likviditási válságban, *Hitelintézet*, 2009/3, 187.

68 Lentner: i. m. 432.

69 Czajlik István, Horváth Anna, Sz. Pap Judit: Korszerű pénzügyi fogyasztóvédelem. In: Lentner Csaba (szerk.): *Bankmenedzsment, bankszabályozás – pénzügyi fogyasztóvédelem*, Budapest, Nemzeti Köszolgáltatási és Tankönyvkiadó (2012) 432.

A fogyasztók bizalma így nagymértékben csökkent a pénzügyi szervezetek és a pénzügyi piacok iránt. A bizalomvesztés, a kiábrándult fogyasztók tömege erodálta a piacot, amely a pénzügyi stabilitás elvesztéséhez vezetett.⁷⁰

Az elmúlt évtized tapasztalatainak tükrében megállapítható tehát, hogy a pénzügyi szolgáltatások piacán töredékes információk birtokában a pénzügyi fogyasztó rendkívül kiszolgáltatottá vált, így szükségessé vált a tájékoztatás szélesebb körű kötelezettségét előíró jogszabályi struktúrának a kialakítása mind a fogyasztói hitelek, mind az egyes megtakarítási formák vonatkozásában, a gyengébb piaci pozíciójú fogyasztó helyzetének javítását elősegítve.⁷¹ A legjelentősebb reformok mind a mai napig az uniós és hazai viszonylatban is a pénzügyi felügyeletet érintették, illetve érintik. A pénzügyi fogyasztóvédelem kvázi új területként, napjainkban is azzal a célkitűzéssel jelenik meg, hogy a fogyasztók tájékoztatása és megfelelő védelme biztosítva legyen. Mindezek tekintetében a hatékony pénzügyi fogyasztóvédelem megteremtése érdekében tett döntő lépésként a PSZÁF fogyasztóvédelmi hatósági felhatalmazását tekinthetjük 2011-ben. Ettől kezdve a fogyasztóvédelmi ellenőrzési tevékenység explicit módon jelen van a hazai pénzügyi felügyelet tevékenységében.⁷² A fogyasztói jogviták gyors és költséghatékony rendezése érdekében ugyanakkor felállított alternatív vitarendezési fórum, a Pénzügyi Békéltető Testület manapság egyre népszerűbb, és jelentős szerepet kap. A változási folyamat csúcscaként azonban a PSZÁF MNB-be történő integrálását tekinthetjük, megteremtve ezzel a felügyelet új irányát. Az integráció legfontosabb céljaként a felelősségek egyértelművé tételét jelölhetjük meg, hiszen a válság negatív hatásainak ismeretében világossá vált, hogy ezeket a célokat csak magas szintű, hatékony pénzügyi fogyasztóvédelemmel lehet elérni, így nem csoda, hogy a pénzügyi fogyasztóvédelmet az integrációt követően kiemelt figyelem övezi.⁷³

5. AZ ÁLLAMI SZEREPVÁLLALÁSRÓL ÉS A PÉNZÜGYI

FOGYASZTÓVÉDELEM ALKOTMÁNYJOGI MEGALAPOZOTTSÁGÁRÓL

Alaptörvényünk M) cikk (2) bekezdése immár kifejezetten említi a fogyasztóvédelmet, amelynek értelmében: „Magyarország biztosítja a tisztességes gazdasági verseny feltételeit. Magyarország fellép az erőfölénnyel való visszaéléssel szemben, és védi a fogyasztók jogait.”⁷⁴

70 Kolozi Pál, Lentner Csaba, Tóth Gergely: A pénzügyi válságkezelés lehetséges alternatívái Magyarországon és az Európai Unióban, *Gazdaság és Jog*, 2009/12, 20.

71 Hajnal (2009): i. m. 12-13.

72 Lentner: i. m. 444.

73 *Az MNB pénzügyi felügyeleti funkcióinak megerősítése*. 16. [Elérhető: www.mnb.hu/Root/Dokumentumtar/MNB/Sajtoszoba/vitaanyagok/Felügyelet_HU.pdf (letöltés dátuma: 2017. október 29.).]

74 Alaptörvényünk M) cikk (2) bekezdése.

Az Alaptörvény fogyasztóvédelmi rendelkezése mindenekelőtt megfelelő intézményrendszer működtetését és a fogyasztók érdekeit védő jogszabályok megalkotását, illetve azok érvényre juttatását követeli meg az államtól. Az Alaptörvény a tisztességes gazdasági versennyel egy cikkben említi a fogyasztóvédelmet. Ebből következhet olyan értelmezés, hogy a jogalkotó a tisztességes piaci verseny érdekében, illetve ahhoz kapcsolódóan kívánja biztosítani a fogyasztók védelmét.⁷⁵

A világgazdasági válság, majd az eurózóna válsága és ezek magyarországi hatásai következtében – különös tekintettel a fejletlen jogi környezetre és a nemzeti valutánk rendkívüli sérülékenységre Magyarországon mára kialakult egy hatékony pénzügyi fogyasztóvédelmi szabályozás.⁷⁶

Az optimálisan működő piac elérése érdekében az állam beavatkozhat egyrészt közvetlenül a hatósági szerepvállalás kereteit erősítve, protekcionista jellegű jogi szabályozás által, másrészt a jogszabályi kötelezés rendszerének preventív funkcióit erősítve is, az előzetes tájékoztatásra, valamint a fogyasztók oktatásának és jogorvoslati jogának erősítése helyezve a hangsúlyt („Bourgoignie-féle” megközelítés), ezzel a tudatos pénzügyi fogyasztói attitűd kialakulását szolgálva. Fontos ugyanakkor, hogy az alkalmazott módszertől függetlenül a kormányzati bürokrácia kiterjesztésével járó állami beavatkozás volumenének növelése már önmagában is eredményezhet piaci aszimmetriát a szabad piaci versenynek, illetve kínálati oldal fejlődésének gátat szabva olyan tökéletlen piacot létrehozva, amelyben a kínálat nem követi a valós fogyasztói keresletet. A piacgazdaságok alapvető kérdése tehát az egyén jogainak védelme és a piac szabad működése között feszülő éles határvonal megfelelő meghatározása.⁷⁷ Egyrészt lehetővé kell tenni ugyanis, hogy megfelelő gazdasági és társadalmi körülmények alakulhassanak ki a kínálati oldal fejlődéséhez, másrészt pedig emellett mégis hatékony kontrollt kell biztosítani a fogyasztók védelméhez. A pénzügyi fogyasztóvédelmi szabályozásnak is ezen ambivalens viszonyrendszerben kell reagálnia az aktuális pénzügyi piaci folyamatokra és a fogyasztói társadalom elvárásaira.⁷⁸

75 Bencsik András: A fogyasztóvédelem, mint az alapjogvédelem új eszköze, *De iurisprudencia et iure publico*, 2011/2, 34.

76 Veres Zoltán: A pénzügyi fogyasztóvédelem alkotmányos megalapozása felé, *Közjogi Szemle*, 2016/1, 41-50.

77 Chris Skinner: *The future of Investing in Europe's markets after MiFID*, West Sussex, John Wiley and Sons (2007).

78 Skinner: i. m.

6. PÉNZÜGYI FOGYASZTÓVÉDELMI JOGVISZONY SPECIALITÁSA

Tekintettel arra, hogy a fogyasztóvédelem egy meglehetősen komplex, interdiszciplináris jogterület, a szabályozási körébe esik a fogyasztással összefüggő jogviszonyokon túl, a fogyasztó és kereskedő, fogyasztó és termelő közötti kötelmi jogviszony és azok a jogviszonyok is, amelyeknek a joghatásai közvetlenül érintik a fogyasztókat.⁷⁹ E jogviszony legfontosabb jellemzője, hogy a fogyasztó és a pénzügyi szervezet (a bank, a befektetési- és a biztosító szektor szereplői) között aszimmetria van. A fogyasztó a szakmája, önálló foglalkozása vagy üzleti tevékenysége körén kívül eső természetes személy.⁸⁰ A pénzügyi piacok fogyasztója más piaci fogyasztókhoz képest még inkább kiszolgáltatott helyzetben van, így a cél nem lehet más, mint ennek a gyengébbik félnek a hatékony védelme a kereskedelmi ügyletek területén. A fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi CLV. törvény a fogyasztó fogalmát kibővíti.⁸¹ „Az önálló foglalkozásán és gazdasági tevékenységi körén kívül eső célok érdekében eljáró természetes személy, továbbá aki, árut vesz, rendel, kap, használ, igénybe vesz vagy az áruval kapcsolatos kereskedelmi kommunikáció, ajánlat címzettje.” A fogyasztó tehát csak olyan természetes személy lehet, és erre az Európai Bíróság ítélkezési gyakorlata is rámutat, aki foglalkozásán, illetve gazdasági céljain kívül eső saját ügyleteiben jár el.⁸² Fogyasztónak kell tekinteni azonban azokat is, akik érdeklődnek a szolgáltatás iránt, vagy ajánlatot tesznek.⁸³ A Pénzügyi Békéltető Testület szorgalmazta a pénzügyi fogyasztó fogalmának további kiterjesztését az egyes vállalkozásokra és a jogi személyekre is.⁸⁴ A békéltető testületre vonatkozó szabályok alkalmazásában fogyasztónak minősül a fentiekén túlmenően az önálló foglalkozásán és gazdasági tevékenységi körén kívül eső célok érdekében eljáró, külön törvény szerinti civil szervezet, egyházi jogi személy, társasház, lakásszövetkezet, mikro-, kis- és középvállalkozás is, amely árut vesz, rendel, kap, használ, igénybe vesz vagy az áruval kapcsolatos kereskedelmi kommunikáció, ajánlat címzettje is.⁸⁵

Látnunk kell azonban, hogy egységes európai fogyasztói fogalomról nem beszélhetünk, annak ellenére, hogy a fogyasztóvédelmi irányelvek hasonló fogyasztói fogalmakat használnak, mivel a tagállamok eltérő módon szabályozzák

79 Fazekas Judit: *Fogyasztóvédelmi jog*, Budapest, Complex (2007) 75.

80 Ptk. 8:1 (1) 3.

81 1997. évi CLV. tv. a fogyasztóvédelemről 2. §. a).

82 Cape Snc v. Idealservice Srl (C-541/99. sz. ügy).

83 Osztrovits András: A fogyasztó fogalma az új Ptk.-ban [Elérhető: <http://ptk2013.hu/szakcikkek/osztrovits-andras-a-fogyasztó-fogalma-az-új-ptk-ban/2267> (letöltés dátuma: 2017. október 30.)]

84 <https://www.mnb.hu/letoltes/pbt-nc-2.pdf> (letöltés dátuma: 2017. október 30.)

85 1997. évi CLV. tv. a fogyasztóvédelemről 2. §. a).

a fogyasztó fogalmát, különböző szabálycsoportra kiterjesztve a fogyasztóvédelmi szabályozás személyi hatályát.⁸⁶

A 93/13/EGK irányelv a fogyasztó fogalma alatt ért minden olyan természetes személyt, aki az irányelv hatálya alá tartozó szerződések keretében olyan célból jár el, amely kívül esik saját szakmája, üzleti tevékenysége vagy foglalkozása körén. Ugyanezt a fogalmat használja a 2008/48/EK irányelv is a pénzügyi fogyasztóvédelem területén.⁸⁷

Különleges helyzet áll elő azokban az esetekben, amikor a kisvállalkozások, jogi személyek nem szakmai vagy üzleti tevékenységük körébe eső célból járnak el. Az elméleti felfogás szerint ebben az esetben a jogi személy is a természetes személyhez hasonló ismerettel rendelkezik a szerződéses jogviszonyban. Ezek az úgynevezett dual-use (kettős célú) szerződések, amelyekre a fogyasztóvédelmi irányelvek nem tartalmaznak rendelkezéseket.⁸⁸ Az ezzel kapcsolatos jogi álláspontot a bírósági gyakorlat alakította ki. Az ítélkezési gyakorlat rámutatott arra, hogy a szerződő fél fogyasztónak minősítésénél vizsgálni kell, hogy a szerződés megkötése szakmai és üzleti tevékenységi körébe tartozik-e vagy személyes családi szükségletek kielégítése körében merül föl.⁸⁹ Ilyen esetekben csak akkor tarthat igényt a szerződő fél a különleges fogyasztói védelemre, ha a kereskedelmi vagy szakmai jelleg mellékes, alárendelt szerepet játszik és elsődleges a személyes vagy családi szükséglet.⁹⁰

Azon túl, hogy kiemelt jelentősége van annak, hogy a fogyasztó fogalmát rendezzük, nem szabad azt sem figyelmen kívül hagynunk, hogy milyen az a fogyasztó, illetve az általa tanúsított magatartás, amely a különleges védelemben részesül. Ennek a kérdésnek a megválaszolására a jogalkalmazás szempontjából fontossá vált a fogyasztói minta megalkotása, amely az egyes eljárásokban a jogsérelem alapjául szolgálhat. Alapvetően két minta – fogyasztói modell különíthető el. Az egyik az észszerű fogyasztó modellje, amely az Európai Bíróság ítélkezési gyakorlatában, valamint az angol és francia jogterületen érvényesül. Az észszerű fogyasztóról azt feltételezi, hogy képes racionális döntéseket hozni a rendelkezésre álló információk alapján. A másik fogyasztói modellt a német bírói gyakorlat alakította ki. Ennek a modellnek a felfogásában a fogyasztót óvni kell, rendkívüli védelemben kell részesíteni, hiszen itt az a prekonceptió érvényesül, hogy a fogyasztó nem

86 Hajnal (2010): i. m. 43-44.

87 93/13/EGK irányelv 2. cikk b) pont, 2008/48/EK irányelv 3. cikk a) pont.

88 Nagy: i. m. 210.

89 Hajnal (2010): i. m. 45-46.

90 C-464/01. sz. ügy.

képes észszerű döntések meghozatalára, és már a legkisebb félrevezetésnek vagy megtévesztésnek is hajlamos bedőlni.⁹¹

A magyar fogyasztóvédelmi szabályok léte a fogyasztóval szembeni követelményeket, így a fogyasztóval szembeni gondossági mércét nem zárják ki. A PSZÁF elnöke által kiadott ajánlás is úgy utal a fogyasztóra, mint aki észszerűen tájékozottan, az adott helyzetben elvárható figyelmességgel és körültekintéssel jár el.⁹² A Kúria 6/2013. PJE határozata is gondosan eljáró fogyasztói mércét állítja fel⁹³: Nem értékelhető azonban tévedésként az, ha az adós arra hivatkozik, hogy nem olvasta el a szerződést, illetve a tájékoztatást vagy átolvasta ugyan, de annak egyes rendelkezéseit nem értette meg. Egy kölcsönvevőtől minimálisan elvárható ugyanis, hogy a szerződést alaposan áttanulmányozza és szükség esetén az egyes általa nem érthető rendelkezésekről tájékoztatást kérjen. Ennek elmulasztása a Ptk. 4. § (4) bekezdése alapján a kölcsönvevő terhére esik. Az Európai Bíróság a Kásler-ügyben ugyancsak az általánosan tájékozott, észszerűen figyelmes és körültekintő fogyasztóról beszél.⁹⁴ Ugyanezt a gondossági mércét képviselte egy hazai bíróság is: „a szerződés megkötése során ugyanakkor a fogyasztónak is a jóhiszeműség és tisztesség követelményének, az együttműködési kötelezettségnek megfelelően úgy kell eljárnia, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható. Elvárható a fogyasztótól, hogy a nagy összegű és hosszabb távra szóló ügylet jellegéhez, nagyságrendjéhez, a vállalt kockázat mértékéhez igazodóan tájékozódjon a szerződés megkötése előtt”.⁹⁵

A fentiekre tekintettel jogi szempontból nem lehet megalapozott az olyan álláspont, amely a pénzügyi jogviszonyokba lépő és itt eljáró fogyasztóval szemben elvárhatósági, ill. gondossági mércét egyáltalán nem támaszt, a fogyasztót „pénzügyi vakságban” szenvedő jogalanynak állítja be és kizárólag a pénzügyi intézményre hárít minden kötelezettséget.⁹⁶

A pénzügyi fogyasztóvédelmi jogviszony másik alanya a pénzügyi szervezet, amely az egész szektort nézve a pénzügyi közvetítőrendszer része. Kérdés azonban, hogy mely vállalkozások tartoznak a pénzügyi közvetítőrendszerbe, illetve melyek tekinthetők pénzügyi szervezeteknek.⁹⁷

91 Fazekas: i. m. 75-76.

92 A 14/2012. (XII. 13.) PSZÁF elnöki ajánlás, 2.

93 PJE hat. indokolásának III.3. pontja.

94 C-26/13. sz. ügy, ítélet 74. pontja.

95 Szegedi Ítéletábla a Pf.II.20.486/2012/3. sz. döntésében (SZIT-H-PJ-2012-208. sz. bírósági határozat).

96 Németh Csaba: A pénzügyi fogyasztóvédelmi jog fejlődése Magyarországon 2008-2014 között (I. rész), *Gazdaság és Jog*, 2015/1, 3-11.

97 Németh: i. m. 3-11.

Egyre gyakoribb, hogy a pénzügyi szolgáltatók fogyasztókkal való kontraktuális viszonyában megjelenik egy harmadik fél, a pénzügyi közvetítő, aki jutalékos rendszerben dolgozik, így természetesen a szerződés megkötése iránti érdekeltsége elsődleges, tehát nem pártatlan. Gyakran alkalmaznak agresszív kereskedelmi gyakorlatokat, melyektől a fogyasztókat fokozottan védeni kell. Nem szabad azonban száz százalékban negatív szereplőként feltüntetni a közvetítőket, ugyanis egy jól felkészült, magasan képzett szakember jelentős segítséget nyújthat a fogyasztóknak a pénzügyi szolgáltatások területén való eligazodásban. A pénzügyi fogyasztóvédelemnek éppen ezért figyelmet kell fordítania a pénzügyi közvetítőkre is, hogy ők a fogyasztók segítése érdekében lépjenek be a kontraktuális viszonyokba, és ne saját érdekeltségük legyen az elsődleges.⁹⁸

A korábbi felügyeleti szabályozásnál is találkozhattunk azzal, hogy a törvény a pénzügyi szervezetek összevont fogalmát adta meg.⁹⁹ Ez a szervezetcsoport közelít leginkább a pénzügyi közvetítők csoportjához, azzal, hogy a kormányzati pénzügyi közvetítők nem tartoznak bele a pénzügyi szervezetek fogalmába. A törvényi definíció tehát egy általánosító jellegű megfogalmazással valamennyi pénz- és tőkepiaci, illetve ehhez kötődő résztvevőt beemeli a fogalmi körbe, illetve ezt kiegészíti még egy intézményi felsorolás is.¹⁰⁰

A hatályos szabályozás szintén használja a felügyeleti szabályozásban a pénzügyi közvetítőrendszer és a pénzügyi szervezetek fogalmát.¹⁰¹ A pénzügyi szervezetek mind intézményi, mind tevékenységi aspektusból nézve szigorúan szabályozott vállalkozások. Mind a piacra lépésük, alapításuk, működésük és megszűnésük egyaránt eltér a hagyományos piaci szereplőktől. A pénzügyi közvetítők lényege pedig az, hogy a megtakarító egy pénzügyi közvetítő intézménnyel köt szerződést, és ez a pénzügyi közvetítő juttatja el a beruházóhoz a szükséges pénzüsszeget. A közvetett finanszírozás két végpontja között szerepelnek tehát a pénzügyi közvetítők, olyan pénz- és tőkepiaci intézménynek, amelyek jogszabályban meghatározott szolgáltatásokat nyújtanak a megtakarítóknak és a beruházóknak egyaránt.¹⁰²

98 Miskolczi Bodnár Péter, Sándor István: *A magyar fogyasztóvédelmi jog szabályozása*, Budapest, Protestáns Jogi Oktatásért Alapítvány (2009) 7-31.

99 1999. évi CXXIV. törvény a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletéről (PSZÁF) 2. § (1) bekezdés. A 2007. évi CXXXV. tv. szabályai direkt módon már nem határozzák meg a pénzügyi szervezetek fogalmát, de a 4. §-ban felsorolt törvények hatálya alá tartozó szervezetek lényegileg a korábbi pénzügyi szervezeteket fogják át. Hasonlóan járt el a felügyeletről szóló 2010. évi XLVIII. törvény.

100 Miskolczi Bodnár, Sándor: i. m. 7-31.

101 2013. évi CXXXIX. törvény a Magyar Nemzeti Bankról (MNB tv.) 81. §.

102 Nagy: i. m. 213-215.

7. AZ EURÓPAI UNIÓ PÉNZÜGYI FOGYASZTÓVÉDELMEKRE VONATKOZÓ SZABÁLYOZÁSA ÉS AZOK HAZAI ÉRVÉNYESÜLÉSE

Úgy gondoljuk, hogy hazánk 2004-es EU tagsága óta kiemelt jelentősége van a hazai jogszabályok közösségi joggal való harmonizációjának, amely az Alaptörvény E) cikkének értelmében kifejezett elvárás is. Érdekes tehát a hazai előírások uniós szabályozásnak való megfelelését vizsgálni. A hazai pénzügyi fogyasztóvédelem számos anyagi jogi rendelkezése eredeztethető az Európai Unió fogyasztóvédelmi céljai, törekvései révén megalkotott irányelvek, rendletek előírásaiból. A szubszidiaritás elvéből az következik, hogy a nemzeti jogszabályok az uniós jogon túli szabályokat is megfogalmazhatnak, különösen, ha a nemzeti szinten való szabályozás hatékonyabbnak bizonyul. Általános jelleggel elmondható, hogy a hazai jogszabályok magasabb szintű fogyasztóvédelmi alapon nyugszanak, és nagyobb fokú védelmet biztosítanak a fogyasztónak. Ez a megállapítás nyilvánvalóan következik a közösségi szabályozás jellegéből is, mivel az gyakran éppen csak keretet kíván adni, amelyet az egyes tagállami jogszabályok töltenek fel tartalommal. Másfelől pedig a kérdéses rendelkezések éppen a mindenki által elfogadható minimumot kívánják meghatározni, amelyhez képest lehetséges többlétszabályok elfogadása.¹⁰³

A 2008/48/EK irányelv a fogyasztók védelmét szolgáló közösségi szinten harmonizált jogszabályi rendszer megteremtését, illetve ezen keresztül a fogyasztói alapjogok érvényesülését szolgálva több fontos szabályt is meghatároz a fogyasztói hitelmegállapodásokra vonatkozóan. Ezek közül kiemelkedőek a fogyasztók teljesskörű tájékoztatására vonatkozó szabályok, amelyek érvényesülése a pénzügyi piacon jelentkező információs aszimmetriából, illetve a tudatos fogyasztói attitűd hiányából fakadó fogyasztóvédelmi problémák megelőzését szolgálhatják. A fogyasztói hitel-megállapodásokkal kapcsolatos fogyasztóvédelmi problémák elsődleges forrását ugyanis maga az informálatlanság jelenti, amely az európai fogyasztói társadalmat általában jellemzi.¹⁰⁴ Éppen ezért kiemelkedően fontos, hogy a hitel-megállapodásokkal kapcsolatos hitelezői tájékoztatási kötelezettség szigorú és harmonizált szabályai kerüljenek megalkotásra a tagállamokban a közös piac fejlődését szolgálva. Az irányelv rendszerében a tájékoztatási kötelezettség több elemből tevődik össze, amelyek közül első a reklámokra vonatkozó szabályok köre. Minden marketing stratégia szükségképpen részét képezik ugyanis a reklámok, amelyek önmagukban is alkalmasak a fogyasztói döntések befolyásolására. Ennek megfelelően azonban a fogyasztók védelmének időhorizontját is a lehető

103 Kovács István, Szánthó Miklós, Törcsi Péter: *Fogyasztóvédelem a Pénzügyi Szektorban Magyarországon és az Európai Unióban avagy az acquis communautaire érvényesülése a magyar hitelpiacon*, Budapest, Jogállam és Igazság Kiadó (2015) 164-165.

104 Hajnal (2009): i. m. 15-16.

legkorábbra kell helyezni, a kereskedelmi kommunikáció szintjére is kiterjesztve. Az irányelv 4. cikk (1) bekezdése szerint minden olyan hitel-megállapodásra vonatkozó reklámnak, amely kamatlábat vagy bármely, a hitelnek a fogyasztó által viselt költségére vonatkozó számadatot megjelöl, általános tájékoztatást kell tartalmaznia. A reklámokban megjelenő általános tájékoztatásnak pedig egyértelmű, világos és jól látható módon kell tartalmaznia a hitelkamatlábát, beleértve a hitel fogyasztó által viselt teljes költségét, a teljes hitelösszeget, a teljeshiteldíj-mutatót.¹⁰⁵ Továbbá adott esetben a hitel-megállapodás időtartamát, továbbá az egyedi árura vagy szolgáltatásra vonatkozóan halasztott fizetés formájában nyújtott hitel esetén a készpénzárát és bármely előtörlesztés összegét, valamint adott esetben a fogyasztó által fizetendő teljes összeget és a törlesztések összegét. Az irányelv egy másik, a fogyasztókat kevésbé közvetlenül, de annál lényegesebben érintő területet is szabályoz amennyiben előírja, hogy a tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy a hitel-megállapodás megkötését megelőzően a hitelező értékelje a fogyasztótól kapott információkat és adatbázis alapján a fogyasztó hitelképességét. Összefoglalva tehát, a 2008/48/EK irányelv jóval túlmutat a korábbi szabályozáson, és sokkal részletesebben szabályozza a hitelezők által a fogyasztók számára nyújtandó információk körét, illetve a fogyasztókat megillető jogosultságokról is rendelkezik.

A 2008/48/EK rendelet nem vonatkozik lakóingatlanok vagy föld, ingatlan vásárlásához kapcsolódó hitel megállapodásokra, ezekre a 2014/17/EU irányelv az irányadó, amely a pénzügyi fogyasztóvédelem területén hiánypótló jelleggel született meg. Az irányelv rögzíti, hogy a hitellel kapcsolatos reklámnak ki kell térnie a kamatlábra és a hitelköltséggel kapcsolatos részletekre, a hitel összegére, a THM-re. A hitelező köteles megfelelő magyarázatokat nyújtani a fogyasztók számára, a fogyasztó fizetőképességét értékelni az aláírás előtt. A korábbi tapasztalatokból kiindulva az irányelv célként tűzi ki, hogy a szerződéskötést megelőző tájékoztatást teljes mértékben harmonizálják az egységes európai adatlap alkalmazásával, illetve a THM számítása tekintetében. Az irányelv egyébként csak szűk körben enged eltérést a tagállamok számára. A 2. cikk ugyan kimondja, hogy az irányelv nem akadályozza a tagállamokat abban, hogy szigorúbb rendelkezéseket tartsanak fenn, illetve vezessenek be a fogyasztók védelme érdekében, ezeknek egyrészt összhangban kell állniuk az uniós jog szerinti kötelezettségekkel, másrészt pedig az egységes európai adatlapon meghatározott tájékoztatástól nem térhetnek el. Ehhez kapcsolódóan viszont fontos látni, hogy az irányelv, bár fontos prudenciális és fogyasztóvédelmi kérdéseket feszeget, alapvetően nem tudja megoldani a napjainkban fennálló

105 Az 2008/48/EK irányelv 4. cikk (2) bekezdésének c) pontja alapján a tagállam dönthet úgy is, hogy azon folyószámlahitel formájában létrejött hitel-megállapodások esetében, amikor a hitelt felszólításra vagy három hónapon belül vissza kell fizetni, nem szükséges a teljeshiteldíj-mutató feltüntetése.

hitelpiaci válsággal kapcsolatos társadalmi és gazdasági nehézségeket. Nem kínál megoldást továbbá a tagállamoknak a hitelezéssel kapcsolatos fogyasztóvédelmi problémáinak a megoldására sem. Arra a gyakorlati problémára ugyanis, hogy a tájékoztató anyagok ne a fogyasztók által el nem olvasott, további aláírandó dokumentumok legyenek az adminisztratív feltételek kielégítése céljából, hanem a fogyasztók valóban rövid, tömör tájékoztatást kapjanak lehetőségeikről.¹⁰⁶

A hazai pénzügyi fogyasztóvédelem területén kiemelkedő jelentőséggel bír a 2008/EK irányelv implementálásával megalkotott 2009. évi CLXII. törvény (Fht). A fogyasztóknak nyújtott hitelekéről szóló törvény rendelkezései tulajdonképpen leképezik az irányelvben foglalt szabályokat, amelyek a fogyasztóknak nyújtott általános tájékoztatási kötelezettséggel szemben támasztanak kritériumokat. A magyar szabályozás csak két pontban tér el az irányelvben foglaltaktól, egyrészt előírja, hogy a reklámnak a hitelkamat típusát is tartalmaznia kell, vagyis, hogy a hitelkamat rögzített, változó, avagy mindkét kamattípusból áll, másrészt pedig, hogy a hitel teljes díját külön is fel kell tüntetni. Elmondható, hogy mind az irányelv, mind pedig az Fht. szigorú szabályai akadályozzák azt, hogy az egyes hiteltermékek reklámjai a termék sajátosságaihoz igazodóan kerüljenek a fogyasztók elé. Bodzási Balázs véleményében kifejtette, hogy az Fht. ezen rendelkezései nem életszerűek és betartásuk a gyakorlatban számos problémához vezet, illetve többletköltséget okoz a hitelintézeteknek. Az új szabályozás korlátozó hatása szerinte abban is kimutatható, hogy drasztikusan csökkentek a hirdetési piacon a banki hiteltermékek.¹⁰⁷

A 2014/17/ EU irányelvet 2016. március 21-ig kellett átültetni a nemzeti jogba, és rendelkezéseit is ezen túl kell alkalmazni. Figyelemmel arra, hogy az irányelv szigorúbb rendelkezéseket tartalmaz a jelzaloghitelek reklámjára az átültetés a hitelintézeti törvény (2013. évi CCXXXVII. tv.) és a fogyasztói hitelekéről szóló törvény (2009. évi CLXII. tv.) szabályozásait érintette, többek között a következő területeken: kereskedelmi kommunikáció, a szerződéskötést megelőző tájékoztatás, hitelképesség-vizsgálat, árukapcsolás engedélyezése, tiltása, devizahitelek.¹⁰⁸ 2015. február 1-jétől hatályba lépett változásokat ugyan nem a vizsgált közösségi jog előírásai indokolták, hanem a jogalkotó által bevezetett további fogyasztóvédelmi tárgyú rendelkezések. Ennek keretében került rögzítésre, hogy a hitelező a fogyasztónak nem nyújthat olyan hitelt, amelynek teljes hiteldíj mutatója meghaladja

106 Kovács, Szánthó, Töröcsi: i. m. 56-58.

107 Bodzási Balázs: *A fogyasztói hitelszerződések új szabályai* [Elérhető: http://www.bankszovetseg.hu/Content/Hitelintezeti/HSZ_0311_6.pdf (letöltés dátuma: 2017. október 30.).]

108 [Http://www.parlament.hu/documents/10181/303867/2015_51_penzugyi_kozvetito_rendszer/981708ab-36e3-45f3-a06e-8e0d2891b4e2](http://www.parlament.hu/documents/10181/303867/2015_51_penzugyi_kozvetito_rendszer/981708ab-36e3-45f3-a06e-8e0d2891b4e2) (letöltés dátuma: 2017. október 30.)

a jegybanki alapkamat 24 százalékponttal növelt értékét.¹⁰⁹ Fontos újítást jelent az Fht-ben a devizahitelekre vonatkozó szabályozás újragondolása is. Ha a hitelező a fogyasztóval deviza alapú hitelszerződést kíván kötni, akkor az Fht. szerinti tájékoztatási kötelezettsége során köteles feltárni a fogyasztó előtt a szerződéses ügylettel összefüggésben őt érintő kockázatokat, amelynek tartalmaznia kell a deviza alapú hitelszerződésből eredő árfolyamkockázat részletes ismertetését, valamint ennek hatását a törlesztő részletekre.¹¹⁰ A változásokat figyelembe véve azt láthatjuk, hogy összességében igen komoly újraszabályozást hajtott végre a jogalkotó. Ezek a változások egyrészt a meglévő hitelszerződések szerződési feltételeit érintették, másrészt pedig az újonnan megkötendő szerződésekre állapítanak meg szigorúbb, jobban szabályozott feltételeket. Az egyoldalú szerződésmódosítás lehetőségének megszigorítása mindenképpen üdvözlendő, hiszen a fogyasztók számára jobban kiszámíthatóbbá teszi a hitelszerződéssel kapcsolatos változásokat, így e rendelkezés mindenképp a fogyasztóvédelmet erősíti. Ugyanakkor, ami a jövőben megkötésre kerülő szerződések számát illeti, az egyre szigorodó kritériumok hatására a hitelezés visszaesésére számíthatunk.¹¹¹

8. A VILÁGBANK 2012-ES ÖSSZEFOGLALÁSÁRÓL ÉS A HAZAI PÉNZÜGYI FOGYASZTÓVÉDELMEK SZERVEZETI OLDALÁN TÖRTÉNT VÁLTOZÁSOKRÓL

A hatékony pénzügyi fogyasztóvédelem alapját a Világbank 2012-es állásfoglalása alapján az alábbi elemek adják:¹¹²

- A fogyasztók tájékoztatására vonatkozó teljes körű szabályozás.
- A pénzügyi fogyasztóvédelmi intézményrendszer újraszabályozása.
- Magatartási kódexek kidolgozása.
- Fogyasztók nyilvántartására vonatkozó szabályozás.
- Hatékony banktitok és adatvédelmi szabályozás.
- Egyfajta védőháló kialakítása, mint pl. a betétbiztosítás.
- Fogyasztói jogviták rendezése, elsősorban alternatív vitarendezési fórumon.
- A szabályok érvényesítésén túl a fogyasztók megalapozott döntési helyzetbe emelése.

109 Fht. 17/A. §.

110 Fht. 21/A. §.

111 Kovács, Szánthó, Töröcsi: i. m. 92.

112 Lentner: i. m. 434.

A magyar szabályozás azonban ezeken a rendelkezéseken is túlmutat, pl. az integrált felügyelettel, a pénzügyi fogyasztóvédelmi szabályrendszer megerősítésével vagy a direkt állami beavatkozás lehetőségével.¹¹³

Az alapvető jogok biztosának állásfoglalása alapján a pénzügyi szolgáltatók ügyfelei is jogosultak hasonló védelemre, mint amelyet a nem biztonságos termékeket értékesítő vállalatok vásárlói élveznek a fogyasztóvédelmi törvény rendelkezései alapján.¹¹⁴ Mindezek alapján a felügyelet pénzügyi fogyasztóvédelmi feladatának alapjai a következőkben álltak:

Szükséges egy olyan hatékony jogi szabályozás, amely megfelelő védelmet biztosít a fogyasztóknak. Ennek érdekében elengedhetetlen a felügyelet jogszabály-előkészítésben való részvételének biztosítása, illetve bizonyos esetekben jogszabály-módosítási kezdeményezések benyújtására való lehetőség. Ilyen módosítás volt pl. a kötelező fogyasztóvédelmi kapcsolattartók, akik a fogyasztói ügyekért felelősek, és gondoskodnak a fogyasztói érdekvédelem hatékony beépüléséről a belső szervezetrendszerbe.¹¹⁵

A fogyasztóvédelmi felügyeleti tevékenység során az egyedi fogyasztói beadványokat minden esetben hatósági eljárás keretében kell vizsgálni az eredményes fellépés érdekében, esetleges jogsértés esetén pedig a fogyasztóvédelmi intézkedések megtétele mellett, fogyasztóvédelmi bírság kiszabására is szükség lehet. A felügyeleti jogkör azonban nem terjedhet ki a pénzügyi szolgáltatók és a fogyasztók közötti szerződésből eredő fogyasztói jogviták rendezésére, ezekben a kérdésekben a bírói út mellett egy alternatív vitarendezési fórum működtetése, az önálló és független Pénzügyi Békéltető Testület nyújthat gyors, hatékony és eredményes segítséget. A hatósági eljárás során tiszta és rövid határidők szükségesek, illetve elengedhetetlen a magas szakmai színvonalú és közérthető írásbeli panaszkezelés. 2011 júliusától a PBT testesíti meg azon alternatív vitarendezési fórumot, mely immáron hat éve segíti elő hatékonyan a pénzügyi szolgáltatókkal, így a biztosítókkal szembeni fogyasztói panaszok gyors, költséghatékony és eredményes elintézését.¹¹⁶

A pénzügyi fogyasztóvédelmet érintő legnagyobb változásnak a makroprudenciális és mikroprudenciális intézmények összevonását tekintjük, amelynek révén a

113 Miskolczi Bodnár, Sándor: i. m. 7-31.

114 Az állampolgári jogok biztosának pénzügyi projektje c. kiadvány, ÁJOB Projektfüzetek, 2011/3, 16.

115 *Jelentés a Pénzügyi Békéltető Testület éves tevékenységéről* (2014) [Elérhető: http://alk.mnb.hu/data/cms2428770/PBT_Eves_jelentes_2014.pdf (letöltés dátuma: 2017. október 30.)]

116 https://www.mnb.hu/archivum/Felugylet/root/fooldal/pbt/bal_menu/a_pbt_mukodese/altalanos_informaciok (letöltés dátuma: 2017. október 30.)

Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete (PSZÁF) beolvadt a Magyar Nemzeti Bankba. Az új pénzügyi fogyasztóvédelmi hatóság így a jegybank lett 2013-tól.¹¹⁷ Az összevont felügyeleti intézmény, illetve a mikroprudenciális felügyeletnek a jegybankba integrálása mellett több érv is szólt. A teljesség igénye nélkül ilyen érv volt az, hogy az integrálással kisebb az esélye annak, hogy a felelősségi és hatáskörök nem kellő elhatárolása miatt elmaradhatnak a szükséges beavatkozások, valamint a duplikáció kiküszöbölése, egymás feladataiba történő beavatkozás lehetőségének elkerülése is.¹¹⁸

ZÁRÓ GONDOLATOK

Megállapíthatjuk, hogy az MNB újraszabályozásával a fogyasztóvédelemben új fejezet kezdődött, kiépítésre kerültek ugyanis azok a makroprudenciális szabályok, amelyek az adókat is védik a túlzott eladósodástól, illetve az alacsony hitelfedezettségtől egyaránt.¹¹⁹

Mindezek mellett a jogalkalmazás során is fontos jogfejlesztési lépések történtek, amelyeket fentebb már részletesen is kifejtettünk. Úgy gondoljuk, hogy a hazai szabályok mindenképpen felülmúlják a közösségi jog által elvárt minimumot, így kijelenthető, hogy az utóbbi időben valóban a fogyasztók védelme áll a szabályozás középpontjában és a hazai szabályok kielégítő védelmet biztosítanak a fogyasztók számára.

Tanulmányunk alapvetően arra a gondolatra épít, hogy a gazdasági világválság után a pénzügyi felügyelet szinte gyökeres átalakulása figyelhető meg, amelynek egyik legfontosabb vívmánya a pénzügyi fogyasztóvédelem felértékelődése, melyre az utóbbi évek meglehetősen negatív gazdasági sorozata után egyértelműen nagy szükség volt. A fogyasztóvédelem a gazdasági szektorban, ahogy azt már említettük, számos specialitással bír. Egyrészt a szolgáltatás tárgyát tekintve, mindig pénz illetve értékpapír, s mivel a pénzügyi szolgáltatások rendkívül komplexek, valamint a fogyasztók és a vállalkozások között óriási az információs aszimmetria, így a fogyasztóvédelem a hagyományos eszközeivel már nem tud hatékonyan fellépni.

117 2013. évi CXXXIX. törvény a Magyar Nemzeti Bankról.

118 *Az MNB pénzügyi felügyeleti funkcióinak megerősítése*, 16 [Elérhető: www.mnb.hu/Root/Dokumentumtar/MNB/Sajtoszoba/vitaanyagok/Felügyelet_HU.pdf (letöltés dátuma: 2017. október 30.)]

119 Ligeti Sándor: A makroprudenciális politika egyes kérdései, Bánfi Tamás 70 éves – Banki kérdések, *Közgazdaság*, 2017/2, 211-213. [Elérhető: http://unipub.lib.unicorvinus.hu/2865/1/Koz_Gazdasag_2017_2_Ligeti_Sandor_u.pdf (letöltés dátuma: 2017. december 12.)]

A tanulmányunk elején felvetett hipotézisünk egyrészt az volt, hogy a rendszerváltás, majd a gazdasági világválság felszínre hozta a pénzügyi szektort érintő szabályozás hiányosságait, amelynek megoldása az állam tevékeny jelenlétét igényelte és igényli ma is.

Véleményünk szerint a megfelelő szabályozási háttér kialakítása szempontjából a hosszú távú fogyasztói döntések segítése, illetve az ilyen döntések során felmerülő hibáknak az orvoslása kiemelt jelentőségű, hiszen ezek járhatnak a fogyasztók számára a legnagyobb hátránnyal, így ezek okozzák a legsúlyosabb piaci kudarcokat is. A pénzügyi fogyasztóvédelemnek pont ebben a tudatos döntéshozatalban kell segítséget nyújtania, ugyanakkor látnunk kell, hogy nem elég rábízni magunkat a felügyelet nyújtotta védelemre, hanem elengedhetetlen, hogy mi magunk, a fogyasztók is megtegyünk mindent a saját pénzügyi tudatosságunk érdekében. Az elmúlt néhány évben Magyarországon számos kezdeményezés indult a pénzügyi tudatosság-növelésére, hiszen a pénzügyi válság hatására egyre inkább előtérbe kerülő pénzügyi kultúra a fogyasztók pénzügyi ismereteinek vizsgálatára és bővítésére fókuszál. Az utóbbi időben azonban világossá vált, hogy ez nem elégséges, hanem arra is figyelni kell, hogy a pénzügyi információ hasznosulása hogyan történik.

Úgy véljük tehát, hogy nem elegendő csupán a jogszabályok megalkotásával és az intézményi háttér megteremtésével elősegíteni a hatékony pénzügyi fogyasztóvédelmet, hanem a fogyasztói tudatosság növelését célzó oktatásnak is megfelelő hangsúlyt kell kapnia a jövőben.